

SØRUM-SPEILET

NUMMER 2-2024 - 30. ÅRGANG

30. ÅRGANG

**Kunnskap om fortiden gjør oss rustet
for både nåtid og fremtid**

Brannvern i Sørum før og nå

Ny Jordmor i Sørum

Stykket - Min tid på gården

Lederen har ordet!

Årsmøtet

Årsmøtet ble i år avholdt 20. mars på Meierigaarden i Lørenfallet med bra oppslutning. Styret fikk ved møtets start kritikk for ikke å ha lagt ut årsmøtepapirene i henhold til vedtektene, en kritikk vi tar til etterretning og vil rydde opp i til neste møte. Ellers syns jeg årsmøtet gikk greit med en sikker Svein Sandnes som ordstyrer. Flere styremedlemmer var på valg. Leder Elin Mørk tok gjenvalg. Nestleder Tom Arne Ullersmo ønsket ikke gjenvalg. Som nytt styremedlem ble Per Stykket valgt. Hege Udnæs Hoel var også på valg og tok gjenvalg. Det samme gjorde varamedlemmene og etter konstitueringen ser styret slik ut:

Elin Mørk, leder, valgt for ett år

Per Stykket, nestleder, valgt for to år

Randi Fjørstad, sekretær, ikke på valg

Hege Udnæs Hoel, kasserer, valgt for to år

Vidar Harfallet, styremedlem og styrets representant til Slora Mølle, ikke på valg

Njål Foss, Helge Seiertun og Even Woxen, alle varamedlemmer, valgt for ett år

Det ble på møtet vedtatt at styret skulle få godtgjørelse for styrejobben de gjør. Valgkomiteén skal foran hvert årsmøte justere godtgjørelsen for neste periode. For redaksjonen i Sørumspeilet kan styret sjøl bestemme å gi evt. godtgjørelse til redaksjonsmedlemmer, samt andre som bidrar.

Se mer informasjon og protokoll fra årsmøtet på hjemmesiden.

8. mai

Nok en gang har Blaker og Sørums Historielag markert 8. mai med blomsternedleggelse ved Sørums kirke, Blaker kirke, Blaker Skanse og Frogner kirke. Fint vær og bra fram møte gjorde dagen til en verdig minnedag. Flere av oss har de siste åra reagert på at navnene på steinen på Blaker Skanse har vært uleselig. I år har Håkon Sæther på Skansen sørget for å få pusset opp steinen, og kunstneren som utførte jobben heter Lene Tangen. En stor takk til begge som fikk ordnet det til denne dagen.

Om kvelden arrangerte Blaker og Sørums Historielag, Folkeakademiet i Sørums og Blaker Skanse åpent møte på Skansen. Temaet var fortellingen om motstandskvinnen Inger Gulbrandsen fra Lørenfallet som satt i tysk fangenskap under krigen. Forteller var Lise Sæther, som formidler historien om Inger på en fin måte. Hele 80 stykker møtte opp, noe vi er svært fornøyde med.

Den kulturelle skolesekken

Når dette skrives, er vi midt i formidlingen over temaet «Fra hånd til maskin» på Slora Mølle for 8. klassene på Bingsfoss og Melvold ungdomsskoler. Her får elevene høre en kort historikk rundt Slora Mølle, prøve å kverne korn til mjøl,

Historielaget har mange flotte bøker til salg. Det er bare å ta kontakt.

diverse demonstrasjoner av bakeredskap, verktøy, utstyr, klær eller annet som hadde viktige funksjoner i forbindelse med mjølproduksjonen eller i dagliglivet. De får innføring i hvordan en turbin fungerer, teste vannhjul i vannrenne og litt innføring i husmoras kjøkkenredskaper for 60 – 70 år siden. I matpausen kommer Blaker Bygdekvinne og serverer elevene skremjølsgraut. En stor takk til alle som stiller opp for at ungene skal få med seg litt historie fra den gang mølla var i drift.

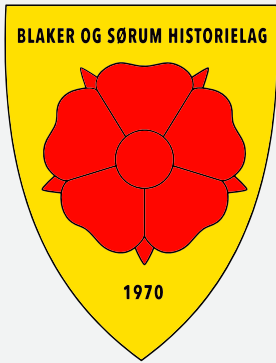
I månedsskiftet mai-juni fortsetter vi på Vølneberg skole. Da er det 5. klassene i gamle Sørums kommune som får en innføring i gammeldags skole i den gamle skolestua, de får prøve seg som bonde med harving med hest, løfting av tømmer, omvisning i redskapsskjulet og vask med gammelt vaskebrett. I tillegg er Vølneberg Vevring på plass for å vise elevene hvordan ulla etter hvert kan bli til klær. Og sjølsagt elsker elevene dagens «høydepunkt»: 1 skje med tran og en bit kålrot, slik mange av oss husker fra vår egen skolegang. For mange blir dette en minnerik dag.

Til slutt vil jeg reklamere litt for ei bok som nettopp er utgitt, og som historielaget har kjøpt inn noen eksemplarer av. Boka heter «En pioner for psykisk utviklingshemmede» og er skrevet av Anne Marie Carlsen. Boka handler om hennes mor, Solveig Hval, som var datter av Gustav og Ingeborg Christiansen som bodde på Mork. Christiansen var skredder'n på Mork, og jeg er sikker på at mange i Morkkroken fortsatt husker han. Anne Marie har tatt med mye stoff fra Mork, så den bør være ei interessant bok for mange. Den har sjølsagt også mye stoff om Solveig sin kamp for rettigheter til psykisk utviklingshemmede barn. Hun og mannen fikk en sønn som ble skadet under fødselen, noe som er bakgrunnen for at datteren skreiv boka. Om dere ønsker å kjøpe boka, kan dere ta kontakt med meg.

Mai har så langt vært en varm og fin måned. La oss håpe at sommeren blir en blanding av sol og regn i passende mengder.

GOD SOMMER!

Elin Mørk

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Randi Fjørstad – 901 42 163
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Mørk – 958 62 613
Ingun Orderud – 995 14 523

E-post

sorumhistorie@icloud.com

Adresse

Blaker og Sørum Historielag
Nylandveien 3
1923 Sørum

Styreleder

Elin Mørk
Tlf.: 958 62 613
E-post: elin-hem@online.no

Kontonummer: 1321 08 05189

Vipps nr.: 75141

Org.nr.: 984252994

Hjemmeside

www.blakerogsorumhistorielag.no

Korrektur

Lillian Mobæk

Grafisk design

Kirsebom Foto & Media

Opplag

700 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk

X-Idé As, 1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

Sørum-Speilet nr. 2 30. årgang

*Vølneberg, Valstad Café, Rånåsfoss Bru, et
rierkar i Bingen Lenser, Skansespillet,
Slora Mølle og Historielagets hus på
Nordli.*

Alle foto: Jørgen Kirsebom

Nyoppusset bautastein på Blaker Skanse

Tekst: Randi Fjørstad - Foto: Rita Nyborg

Hver 8. mai legger Blaker og Sørum Historielag ned blomster på minnesmerker over falne soldater fra Sørum under 2. verdenskrig. Det er reist steiner/bautaer ved Frogner kirke, Sørum kirke, Blaker kirke og Blaker Skanse. Blomstene betales av Borger Hansens minnefond, opprettet spesielt til dette formålet.

De siste årene har steinen på Blaker Skanse blitt mer og mer uleselig. Tiden var moden for en oppussing, slik at navnene på de falne kunne leses igjen. Nå er arbeidet gjort. Skansekunstneren Lene Tangen har stått for utførelsen, og resultatet er blitt veldig bra. Lillestrøm kommune har betalt for arbeidet. Det er viktig at slike minnesmerker blir holdt i hevd. Til neste år kan Norge feire 80 år med fred, og det er ingen selvsagt ting å kunne gjøre.

Skansenkunstneren Lene Tangen

Innhold

Lederen har ordet	2	Brannvern i Sørum før og nå	11
Nyoppusset bautastein på Blaker Skanse	3	Krav til en brannkonstabel	12
Alle veier førte til Bestefarhuset	4	Vi syklet raskere enn brannbilen	19
Ungdommer på dugnad hos Historielaget	5	Oldemor Maren	19
Kunnskap om fortiden gjør oss rustet ...	6	Ny Jordmor i Sørum	20
Lederartikkelen fra nr. 3-2013	9	Stykket, en slektgård i Blaker. Min tid på gården	22
Rapport fra Vølneberg fra nr. 3-2014	10	Fortellerkveld 8. mai med Lise Sæther	30
Dolken i Glomma	11	Jakten på fortiden	32

Alle veier førte til Bestefarhuset 28. februar

Av Anne-Marie Lund

Det virket i hvert fall slik da historielaget hadde medlemsmøte der den kvelden! Folk strømmet til, og ble møtt av den deilige duften av nystekt kringle. Kveldens hovedtema var veihistorie, og det ble også tid til samtale om historielagets arbeid.

Bjørn Erik Nyberg fra Ullensaker leverte en interessant og engasjerende fortelling: «Langs gamle vegfar». Han tok oss med langt tilbake, helt til 300-tallet da romerne bygde veier for å knytte det store Romerriket sammen, slik at «alle veier førte til Rom». De lagde både brolegning og akvedukter, mens her i Norge på den tida var veiene «tråkk» eller stier. Han viste også et bilde av en «hulvei» ved Jessheim som sannsynligvis ble brukt for 4000 år siden. Slike spor er det mange av på Romerike.

Elver og innsjøer var viktige ferdselsårer, men folk måtte også ferdes «til lands». Det var ikke lett å finne traseer i skog og fjell. Eksempler på veier som slynget seg oppover bratte lier viste han flere bilder av. Hester ble brukt til frakt av gods, noen fikk ri på hest, men folk flest måtte nok gå.

Den første kjøreveien i Norge, beregnet på vogner med hjul, ble bygget på 1600-tallet for å frakte sølv fra Kongsberg til nærmeste havn. Slike veier anlagt av staten ble kalt kongeveier. Her i Sørum gikk den Fredrikshaldske kongevei (fra Halden til Christiania), og som de andre kongeveiene var den en videreføring av gamle stier.

Postvesenet ble opprettet i 1647. Da ble det behov for flere og bedre veier, ofte i tidligere traseer. Men disse ble rettet ut: Posten skal fram! Når veien var stukket ut, bygde bøndene veien

som pliktarbeid for kongen.

Han tok oss videre til veibygging på 1800-tallet. Profesjonelle veibyggere, «rallare», sprenget seg gjennom fjell etter 1867 da dynamitten kom i bruk. Han fortalte om sundstedene der folk og kjøretøy ble fraktet over elver og fjorder og om bygging av bruer, om velosipeden som skapte splid blant postbudene, fordi de som syklet ville ha samme lønn som de som gikk. Den første bilen ble importert i 1896, og dermed krevdes snart en annen veistandard.

Vi fikk høre om skysstasjoner og vertshus som ofte ble samlingsplasser i bygda. De hadde skjenkerett, noe som både veifarende og fastboende benyttet seg av. Først og fremst var det overnatting og matservering, men nesten ingen steder var det avtreder. «Utedoer» var luksus.

Dette er bare en smakebit av alt vi fikk høre om. Foredraget ga nok mange lyst til å finne ut mer om det som ble nevnt - et kjennetegn på kvalitet!

Kaffe og kringle smakte herlig, praten gikk om videre arbeid i laget, og mange gode synspunkter kom fram. Til slutt viste Elin Mørk en fin billedserie fra Den Kulturelle Skolesekken med glimt fra fjorårets skoleleker på Vølneberg og Slora Mølle.

Ref: Anne-Marie Lund, foto: Ingun Orderud

Vil du vite mer om dette emnet? Se i eldre versjoner av «Sørum-Speilet» på hjemmesiden. Klikk på Sørum-Speilet - oversikt.

Les om «Mo, en gard med skysstradisjoner» i Sørum-Speilet nr. 5 - 2000. Artikkelen er skrevet av Per Otto Asak.

I samme nr. finner du Kristian Ljunghs «Minner fra oppveksten på Melvold i mellomkrigstida», avsnittet handler om pliktarbeid på veiene.

I nr. 3 - 2019 kan du lese Astrid Husmos fortelling om sin far «Vegvokteren».

Undommer på dugnad hos Historielaget

Av Randi Fjørstad

I flere år har historielaget forhandlet med Lillestrøm kommune om å få én, fast plass til restopplaget vi har av Sørums bygdebøkers syv bind. Det har tatt lang tid, men nå er alle bøkene endelig samlet på ett sted.

Den 26. februar 2024 ble bøkene flyttet til «Bomberommet» i det gamle rådhuset på Sørumsand. Det er vi glade for. Der er bøkene plassert tørt og fint, og slik at vi enkelt får tilgang til dem når vi trenger å hente bøker ut for salg. Og vi har fått nøkler.

Bøker er tunge saker, spesielt store bygdebøker. Hver bok veier faktisk mellom 3,5 og 3,7 kg. De fleste bøkene ligger i esker med 4 bøker i hver. Det betyr at hver eskene veier i underkant av 15 kg. Det er tunge løft for oss godt voksne i styret.

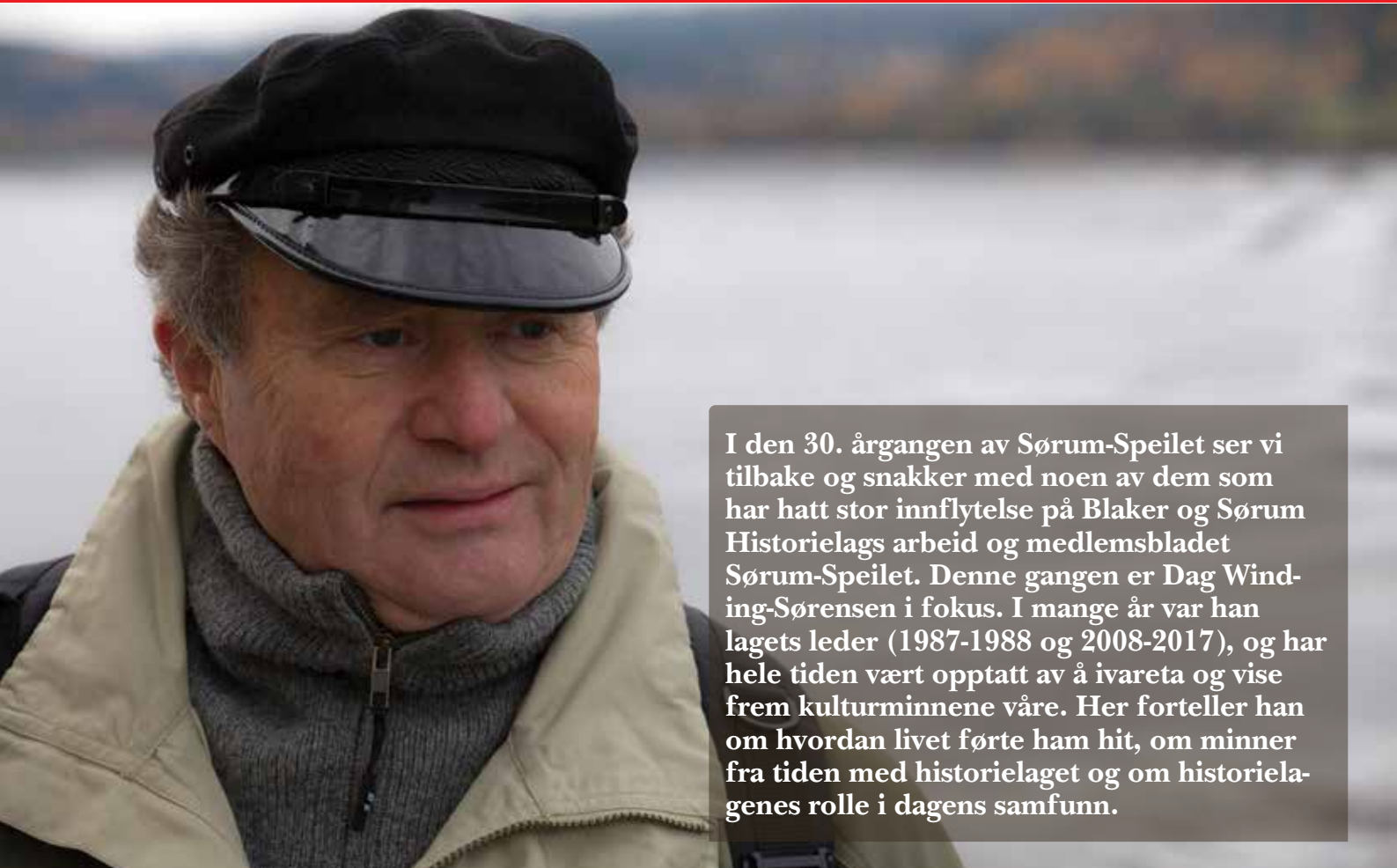
Vi tok derfor kontakt med Sørums Bygdeungdomslag, og spurte om de kunne tenke seg å hjelpe oss. Og det kunne de. Historielaget fikk fantastisk god hjelp fra følgende fire ungdommer fra bygdeungdomslaget: Eirik Svarstad, Sigurd Romsaas, Mina Tveit og Sofie Stenby. Mekan til hyggelige, arbeidsomme og flinke ungdommer skal man lete lenge etter. Vi skylder dem stor takk.

I tillegg til de unge stilte historielagets medlemmer Odd Roar Stenby og Helge Hoel, og fra styret stilte: Even Woxen, Hege Hoel, Elin Mørk og Randi Fjørstad. Til sammen var vi 10 personer som jobbet fra kl. 17 til kl. 20:30.

Ikke nok med at alle løftet og bar og trillet bøker. De stilte med biler også. Bøkene ble fraktet fra Verkstedgården ned til Rådhuset. Der sto Hege og Helge og tok imot. De plasserte bøkene i nyvaskede reoler og hyller. Eskene ble markert med nummer etter hvilke bøker de inneholdt osv.

Kvelden ble avsluttet med deilig pizza hos den nye pizzabaren på Sørumsand. Godt jobba - og vel fortjent! Og for historielaget er det betryggende å vite at vi har greie ungdommer å spørre om hjelp ved en senere anledning også.

I den 30. årgangen av Sørum-Speilet ser vi tilbake og snakker med noen av dem som har hatt stor innflytelse på Blaker og Sørum Historielags arbeid og medlemsbladet Sørum-Speilet. Denne gangen er Dag Winding-Sørensen i fokus. I mange år var han lagets leder (1987-1988 og 2008-2017), og har hele tiden vært opptatt av å ivareta og vise frem kulturminnene våre. Her forteller han om hvordan livet førte ham hit, om minner fra tiden med historielaget og om historielagens rolle i dagens samfunn.

Dag Winding-Sørensen ser den spanske armada i Glomma. Bildet er fra høsten 2012 og en båttur i Glomma, fra Fetsund til Bingen Lenser, sammen med Riksantikvaren.
Foto: Jørgen Kirsebom.

Kunnskap om fortiden gjør oss rustet for både nåtid og fremtid

Av Anne-Marie Lund

- Kunnskap om hvordan mennesker til enhver tid og med forskjellige forutsetninger har møtt utfordringer og løst problemer, er fascinerende. Når en vet noe om kulturminner der en bor, gir det en god følelse av å høre til, sier Dag Winding-Sørensen. Han vet hva han snakker om. Oslogutten Dag var tjuefem år da han kom til Sørum i 1967. Selv om yrkeslivet har medført flere utenlandsopphold, har han viet mye av sin tid til nettopp kulturminner i Sørum. Tilhørighet og identitet er viktige verdier for den tidligere lederen av Blaker og Sørum Historielag.

Hygge, humør og hjertevarme

Alt dette strømmer imot Sørum-Speilets utsendte i det Dag Winding-Sørensen smilende åpner døren til hjemmet sitt på Sørumsand. Her er det er lunt og hyggelig med bilder og gjenstander som viser at beboerne har vært vidt omkring i verden. Et nydelig lunsjbord står dekket med alskens godsaker - fra nypresset juice til varme rundstykker. En trivelig «egghøne» troner midt på bordet, og inni den ligger varme egg, akkurat passe kokt og «smilende» de også.

Han bor alene her nå etter at hans kone, Eve, døde i 2019.

- Vi var gift i 52 år, og gledet oss over å være pensjonister og ha mer tid til hverandre og familien. Men Eves sykdom lot seg ikke kurere, konstaterer Dag alvorlig.
- Det var et hardt slag, og da jeg var forsonet med livet slik det var blitt, falt jeg på isen og brakk ankelen for vel et år siden. Det ble komplikasjoner og lang rekonvalesens. Men jeg kom gjennom det også!

Dag kan ikke få fullrost familien sin og gode naboer. Han takker alle gode hjelpere for at han nå er i brukbar form, går turer med hunden flere ganger om dagen og stiller hus og hjem selv. Det virker som det ikke er noe i veien med humør og pågangsmot heller!

Mangfoldig yrkesliv

Underveis i måltidet får jeg høre om Dags liv både utenom og i Blaker og Sørum Historielag.

- Den første arbeidsplassen var kanskje litt uvanlig for en oslogutt, men jeg var interessert i skogbruk etter å ha vært mye på gården mor kom fra, Røgler i Ullensaker. Så da gymnaset og militæret var unnagjort, jobbet jeg i skogen for Oslo kommune. Det var i Nordmarka, mellom Skar og Vaggstein, at jeg drev med tynning og lunning av tømmer en vinter, innlosjert i ei lita koie - det var bare meg og en hest.

Dag forteller om samspillet mellom ham og hesten: - Han kunne jobben, jeg bare gjorde som han ville. Noen ganger snudde han seg og så forundret på meg: - Hvorfor holder du i de tømmene? Når vi hadde matpause, stilte han seg opp med mulen på skulderen min og ventet tålmodig på en godbit.

Neste høst begynte jeg på Statens Skogskole på Evenstad, og var nok den eneste bygutten der. Men jeg trivdes, og ble kjent med mange solide, arbeidssomme bondegutter.

- Dette er langt fra det du har jobbet med senere, du var jo ansatt i Norsk Hydro?

- Det stemmer, jeg var i Norsk Hydro i over 30 år. Veien dit gikk via en svær, nyinnkjøpt IBM-maskin som jeg ble presentert for i 1967. Da jobbet jeg i det som senere ble Skogbrukets Data-sentral. Jeg fikk opplæring i grunnleggende databehandling i perioden som må kalles teknologiens steinalder, humrer Dag. Det var basic altså! ler han.

I 1974 fikk jeg stilling som regnskapssekretær i Norsk Hydro, og det førte meg videre til spennende oppgaver og flere perioder i utlandet: Qatar, Egypt og Iran. Jeg har alltid vært vitebegjærlig og likt å sette meg inn i saker, og fikk mange muligheter til det.

Kjærlighetens skyld

- Du forteller at du er født i Oslo, vokst opp på Bjølsen – hvordan havnet du i Sørumsdal og ble interessert i bygdas lokalhistorie?

- Det var Eves skyld at jeg bosatte meg Sørumsdal, smiler Dag. - Jeg møtte henne i en periode da jeg hadde mange fremtidsplaner. Det ble etter hvert klart at Eve måtte få plass i disse, og det mente heldigvis hun også! Som nyutdannet lærer kom hun til Vesterskaun skole, mens jeg på den tiden oppholdt meg i Tyskland.

Mitt første møte med Sørumsdal skjedde forresten da, sier Dag og ler godt. - Vil du høre om det? Latteren gjør meg nysgjerrig, så jeg nikker spent.

- Vi var flittige brevskrivere, men postgangen tok tid. Altfor lang tid, kjentes det ut som noen ganger. Så jeg sendte et telegram til henne, der jeg sa at jeg elsket henne og lignende fraser som hjertet var fullt av. Jeg tenkte ikke over hvordan budskapet skulle overbringes henne, jeg oppgav adressen

der hun leide hybel og ville bare at alt skulle skje fort! Det var ikke telefon i huset der Eve bodde, men naboen hadde. Telegrammer ble den gangen lest opp i telefonen til mottakeren, så naboen fikk kjærlighetserklæringen og måtte bringe den videre til Eve. Hun ble nok ikke fullt så glad for dette som jeg hadde tenkt, men jeg ble tatt til nåde. Og da det ble klart at hun kunne få lærerbolig på Frogner året etter, syntes hun at vi skulle gifte oss. Jeg kunne ikke vært mer enig, og dermed havnet jeg i Sørumsdal!

Dags kjære Eve, som har "skylden" for at Dag kom til Sørumsdal. Foto: Privat.

Historieinteressen gjorde at jeg følte meg hjemme

- I 1971 meldte jeg meg inn i Blaker og Sørumsdal Historielag, og da fikk jeg innsikt i mange sider ved bygda jeg hadde flyttet til. En viss tilhørighet til Romerike hadde jeg fra før, farfaren min, Jon Sørensen fra Eidsvoll, var med på å stifte Romerike Historielag, forteller Dag. - Mor var fra Ullensaker, og der var jeg mye i oppveksten. Hun må få litt av æren for min interesse for historie, hun meldte meg inn i Fortidsminneforeningen da jeg var ganske ung. Selv om jeg ikke var så aktiv der, leste jeg årbøker og tidsskrifter med glede. Så grunnlaget ble nok lagt da.

I historielaget ble jeg kjent med folk: Asbjørn Langeland var leder, dyktig og kunnskapsrik. Lillian Mobæk var også med allerede, hun har vært en «stayer», en solid grunnplanke i det vi har bygd opp. Disse to ble forresten senere med

meg i redaksjonen for Sørumsdal-Speilet i 2011 da Svein Sandnes sluttet som redaktør. Det måtte minst tre personer til for å erstatte ham! slår Dag fast.

Det er så mange flotte folk jeg husker fra den første tiden; Leif Mathisen, Odd Skullerud og Kåre Svarstad var noen. De to førstnevnte fikk forresten Kongens Fortjenstmedalje for sitt arbeid med lokalhistorie, begrunnelsen ble gitt av historielaget.

Når man flytter til et nytt sted, er det viktig å lytte mer enn man snakker! Slik får man vite hva som er viktig på stedet, hva som betyr noe for folk. Jeg forstod at Blaker og Sørumsdal hadde kulturminner som det var verdt å ta vare på, og jeg oppdaget gleden ved å holde på med noe der engasjementet kunne deles med andre.

Det finnes lokalhistorie overalt

- Det ble noen utenlandsopphold på grunn av jobben. Hvordan holdt du interessen for lokalhistorie ved like?

- I 1979 fikk jeg tilbud om en stilling som regnskapssjef for Hydros virksomhet i Qatar. De var i ferd med å bygge sin andre gjødsselfabrikk der.

Det var utrolig rart å komme dit den gangen. – 6 km asfaltvei, ikke ett eneste høyhus enda, en gammel flyplass fra mellomkrigstiden, bare sand så langt man kunne se.

Her fikk jeg høre om Qatar Natural History Society, som nå har utviklet seg til en stor offentlig organisasjon, som fremdeles drives av frivillige; Qatar Natural History Group, tilknyttet universitetet i Doha. Her lærte jeg mye om hvordan man kan presentere lokalhistorie. Det var for dem som var interessert i naturhistorie, kultur og arkeologi i gulfområdet, og en fantastisk introduksjon til miljøet. Fra 1981 til -84 var jeg leder, og fikk mange kontakter slik at jeg kunne arrangere spennende fagurer og foredrag. Å dra ut i ørkenen og oppleve hvordan beduinene levde, hvordan de fant vann og utnyttet mulighetene, var svært lærerikt. De fleste medlemmene var franskmenn, briter og amerikanere, men også noen qatarer. Det bodde flest utlendinger i Qatar på den tiden. Senere jobbet jeg i Egypt og Iran i flere år, men hver gang jeg kom hjem, var jeg straks tilbake i historielaget. Her ventet mange spennende oppgaver.

Fra Midtøsten til Slora Mølle

- Hvilke prosjekter ser du som særlig viktige nå i ettertid?

- Vi er alle stolte av bygdeboka. At den ble realisert og resultatet ble så godt, er fantastisk. Jeg håper at folk forstår hvilken skatt dette er, og at den blir brukt både som underholdning og nyttig oppslagsverk.

Så er det de to eiendommene som Blaker og Sørum Historielag forvalter, Vølneberg gamle skole og Slora Mølle. Begge steder er spesielle og interessante. Skolen er et av de få skolebygg fra den tiden (1860-årene) som ikke er revet eller totalt ombygd. Mølla forteller historien om hvordan vannkraft ble utnyttet og kornet bearbeidet, den var viktig i bygdesamfunnet.

På Vølneberg kom arbeidet med å sette i stand bygningen raskt i gang, takket være Vølneberg Vel og folk i nabolaget. Trygve Sæther var primus motor under restaureringen, og i senere år har Bjørn Tveit passet på stedet og sørget for nødvendig vedlikehold. Han passer forresten også på stien langs Glomma mellom Rånåsfoss og Bingsfoss fremdeles, er pålitelig og trofast.

Ikke bare de lokale stilte opp, jeg husker at Kjell Huseby kom helt fra Blaker på moped for å delta på dugnad! Det ble vist et enormt engasjement for å ta vare på Vølneberg.

Ideen med å invitere skoleelever for å oppleve «gamle dager» da restaureringen var ferdig, var ett av tiltakene våre for å engasjere barn og unge i lokalhistorien. Her ble også Vølneberg Vevring med. Solveig Tveit var en av pådriverne for å lære barna om hvordan klær ble til den gangen man måtte være selvforsynt med alt.

Nå har det vært en uke med «gamlemeldags skole» hver vår i over tjue år, og kommunen støtter opp ved å innlemme skoleuka i Den kulturelle Skolesekken (DKS). Men det er frivillige som gjør jobben, og fremdeles med stor glede, selv om de fleste er blitt godt oppe i årene.

På mølla skjedde det ikke så mye før Svein Sandnes ringte en dag og bad meg kontakte Dag-Einar Hellerud, slik at vi kunne få i gang arbeidet på Slora Mølle. Det er ett eksempel på Sveins gode lederegenskaper, han brakte

sammen folk som fikk frem potensialet hos hverandre. Det ble et fruktbart samarbeid. De lokale stilte villig opp til dugnader, og her var det mye praktisk kunnskap som kom til syne. Dyktige fagfolk har gjort en innsats som er uvurderlig. Fremdeles er Dag-Einar leder av prosjektgruppa ved Slora Mølle, og for meg har samværet med dugnadsarbeidere og venneforening vært en kilde til stor glede - fest og arbeid i skjønn forening. Jeg har ikke utført så mye fysisk arbeid, bare vært administrator. Det har vært motgang og krevende arbeid både for hender og hode, men samtidig har det vært mye moro! Nå er det hvert år regelmessig besøk av ungdomsskoleelever via DKS, og det kommer også andre grupper for å få omvisning. Innsats fra frivillige er helt nødvendig her også. Til nå har folk stilt velvillig opp.

Olavsrosa, et bevis på kvalitet

- Du kan vel påta deg litt av æren for at begge steder er blitt hedret med Olavsrosa?

- Litt, kanskje, sier Dag og tenker seg om. - Det var da vi var i gang med mølla at jeg begynte å gå på møtene i Fortidsminneforeningen, i lokalavdelingen for Romerike. Møtene ble holdt på Historielagets hus i Skedsmo. Slik ble jeg introdusert til Kulturminnefondet og derfra videre til Norsk Kulturarv, som står for tildeling av Olavsrosa. Blaker og Sørum Historielag fikk en del oppmerksomhet da jeg ble leder, og jeg tror arbeidet vårt rettet mot barn og ungdom gjorde utslaget.

Vølneberg gamle skole var først ute med å få utmerkelsen i 2015, og i 2018 var det Slora Møllens tur.

- Hva innebærer egentlig tildelingen?

- Olavsrosa er et kvalitetsmerke som blir tildelt opplevelser av særlig høy standard, med hensyn til både kulturhistorie og formidling. Men det følger forpliktelser med! Man må bekrefte at stedet er i bruk og innehavere må levere årlige rapporter. Det gjelder å stå på hvis man skal beholde dette merket!

Kulturminner må vises frem til så mange som mulig

- Du nevnte barn og unge, er det mulig å få de yngre til å bli interessert i lokalhistorie?

- Ja, det tror jeg. Vi ser at de blir engasjert og trives på Vølneberg og Slora Mølle. Jeg skulle ønske at lokalhistorie var lagt inn i skolens læreplaner, eller var et valgfag. Det er avhengig av entusiastiske lærere som selv tar initiativ når det ikke er nedfelt i læreplanene.

En periode var ett av våre tiltak «Kulturminneadopsjon». Hver skole i Sørum fikk ansvar for sitt eget kulturminne som elevene der skulle kjenne til og være med å ta vare på. På Frogner hadde vi Asbjørnsenstien, Vesterskaun hadde Olavsgangen, Sørumsand hadde hagen ved Valstad cafe. For Fjuk skole var det Slora Mølle, og ved Haugtun lå jo de eldgamle gravhaugene. Sørum skole hadde Scheabekken, der det ble satt opp gapahuker med Elin Mørk som pådriver. Dette fungerte fint noen år, men som sagt, det trengs entusiaster til å holde slikt i gang.

Folk må vite hva som finnes i nærmiljøet for å bli interessert. Vi har jo mye å vise frem! Gi folk mulighet til å komme dit, bygg det inn i et program!

«Rusleturer» har historielaget hatt i alle år. Haakon Sandbraaten og kona Anne Mari satte standard for disse turene, det var utrolig gildt, minnes Dag. Siden har andre flinke folk tatt over, og den tidligere lederen er glad for at rusleturer til forskjellige steder fortsatt er på programmet i lagets årsplaner.

- Men dette er for medlemmene, vi bør jo nå flere! «Kjenn din bygd»-turer ble arrangert hver høst siden 70-tallet for nyansatte i kommunen og andre interesserte, Leif Mathisen var guide, og senere Asbjørn Langeland. Det var et godt tiltak. Så gjorde vi forsøk med «Opplev Sørum»-turer sammen med Jørgen Kirsebom, og det var mange med på disse, så det var vellykket. Jeg skulle ønske det hadde fått utvikle seg. Jeg vet hvor viktig det er å bli kjent for å få tilhørighet når man kommer til et sted. Å ta vare på kulturminner er verdifullt for alle, enten man har røtter på stedet eller er innflytter. Jeg er litt bekymret for at den nye storkommunen Lillestrøm ikke har folk med den kompetansen som skal til for å utvikle dette arbeidet. Historielaget har en viktig oppgave med å vise hva vi har og hva vi kan tilby, men vi må ha økonomisk støtte for å gjennomføre det.

Når siste ord skal sies

Vi har vært innom mange temaer, og Dag har vært med i historielaget så lenge at han har opplevd både suksesser og nedturer. Noen slag ble tapt, mange vunnet.

Et eksempel på «tap» er Sørumbåten, som kom fram i dagen ved Bingen lenser i 1993. Det er Norges eldste, kjente båt, mer enn 2000 år gammel, og den er konserverert og utstilt ved Norsk Maritimt Museum i Oslo. - At Sørumbåten ikke har fått den plasseringen den skulle hatt, på stedet hvor den ble funnet, er veldig synd. Den burde bli vist fram her på Romerike, i sammenheng med de andre minnene vi har fra langt tilbake, som hulveiene og gravfeltene.

Men mest av alt skinner Dags evne til begeistring gjennom!

- Historielaget har gitt meg mye, ikke minst fordi jeg har fått være sammen med så mange forskjellige mennesker. Det er så mange som burde bli nevnt, og så glemmer jeg kanskje noen som også har vært betydningsfulle. Likevel må jeg til slutt nevne noen: Svein Sandnes fikk laget til å blomstre, medlemstallet økte voldsomt i hans lederperiode. Kåre Bøhler var dyktig, han la ned mange timer på Vølneberg, og han holdt orden på historielagets bøker. Ikke minst var han et oppkomme av kunnskap om slekter og gårder i Sorum. Kjell Husebys engasjement for Vølneberg ble nevnt, men kalenderen med historiske bilder var også hans ide. Han laget dem fra grunnen av den første tiden, med god hjelp av kona og etter hvert andre medlemmer. Jeg må også nevne Ellen Margrethe Graarud som var sekretær i mange år, og som det var en glede å jobbe sammen med. Og sist, men ikke minst: Gro Langeland! Hun var min sparringspartner, holdt meg litt i ørene, men var en trofast våpendrager!

Om årene som leder konkluderer han slik: - Å være leder av et lag med så mange ressurssterke mennesker, har vært veldig inspirerende! Nå er jeg «menig» medlem, og gleder meg hver gang jeg kan være med på noe i lagets regi.

Så da vet vi at Dag Winding-Sørensen er flink til å «fremsnakke» andre, og at han ikke helt har lagt inn årene enda!

Fra eldre utgivelser av Sorum-Speilet har vi funnet to gode eksempler på Dags inspirerende tekster. Lederartikkelen er fra nr. 3-2013 og rapporten fra Vølneberg er nr. 3-2014.

Lederens Spalte

Av Dag Winding Sørensen

Ramsalt blank sjø!!!

Det maritime inntrykk kom som et steinras inn i følelseslivet til lederen i Blaker og Sorum Historielag da Slora Mølles Venner under myndig ledelse av Vidar Harfallet og Magnar Olsen overlistet Slora Mølles slumrende ugreie furie. Semidieselmotoren Grei fra Christiania anno 1922 har stått stum, sur og ugrei i Slora Mølles underetasje helt siden driften opphørte i 1962. I to år har maskingruppa nå gjort alt i menneskelig makt for å få den gjenstridige i arbeid igjen. Men nei, hun ikke så meget som trakk på smilebåndet – før høsten 2012 – da fnøs hun en gang, sendte ut en voldsom røksky i terrenget – før hun igjen sto der tverr og tilknapet.

8. mai 2013

Imidlertid, disse gutta har et eget knep med vanskelige damer – tålmodighet og smiger. Etter et voldsomt brøl 8. mai 2013 ca. kl. 20.15 kjentes en svak vibrasjon i Slora Mølles stag og franske låser. Som til den malende lyden av fiskeskøyte stevnende ut i åpent hav, var den gamle furien forvandlet til en blid og saktmodig mø som adlyder hver minste fingerberøring.

Restaureringsarbeidet har passert en ny milepæl. Vi gledet oss til Fjuk skoles besøk 23. mai da elevene i 7. klasse lærte mer om fornybar energi og restaurering av et teknisk-industrielt kulturminne sammen med Norsk Teknisk Museum. Alle som vil ha en spesiell opplevelse på Slora Mølle må komme til "Åpen dag" 9. juni.

Kulturminner

Når Slora Mølle er et teknisk-industrielt kulturminne av rang, er Vølneberg gamle skole et tilsvarende betydelig kulturminne for landbruk og undervisning. Da kontoret vårt på Blaker Skanse måtte rømmes i vinter, ble Vølneberg vårt nye kontor. Det gamle skolehuset var kortvarig som en slagmark før alt flyttegodsset fra Skansen ble ordnet og plassert i det nye magasinet vårt i kjelleren på «ny-skolen». Dermed er igjen lokalene klare til å ta imot årets 4. klassinger fra kommunens mange barneskoler til «Gammeldags skole» fra 27. mai.

Gammeldags skole på Vølneberg

Vevdamene i Vølneberg Vevring har helt siden nyttår gjort klar renninger og innslag for vevingen som ungene skal gjøre sammen med mange andre husflidsteknikker. Jordet bak redskapshuset pløyes opp i disse dager så det er klart for harving og laupsåing når elevene skal drive våronn med hest. Skolestua og lærerleiligheten er rundvasket og skinner i påvente av de mange lærevillige som skal gjennom mange skoledisipliner med penn og blekk, høytlesning, sang og diktat. Opptil 25 frivillige er opptatt med "Gammeldags skole" i en uke. Opplevelsen er like stor for de voksne som for de unge.

Bygdebok

Bygdebok for Sorum nærmer seg fullføring, og dette bokverket blir en bærebjelke. Selv om bind 5 først kommer ut i november er allerede arbeidet med innsamling i Blaker i god gang for det kommende bind 6. Med grunnlag i bygdeboken vil vår oppgave med vern om kulturminner bli styrket, samtidig som vi lettere kan fremme interessen for Blaker og Sורים kultur og historie. I samarbeid med næringslivet, skoleverket og den offentlige forvaltning kan vi sikre vår identitet og øke tilgjengeligheten til bygdenes historiske røtter. Informasjonsbrev og skjema finnes på våre nettsider.

Sorum kommune

Sorum kommune ser verdien av en aktiv og engasjert historielagsbevegelse i arbeid. Derfor er også samarbeidet mellom kommunen og historielaget av største betydning. Spesielt gjelder det arbeid rettet mot barn og unge. Den kulturelle skolesekken og kulturminneadopsjonsprosjektene i barneskolen gir historielaget flotte muligheter til samhandling med skoleverket og elevene. Det er svært viktig at kommunen og skolene er seg sitt ansvar bevisst fremover. Historielaget har arbeidet iherdig siden ifor høst for at kulturminneadopsjon for 7. klassene skulle følge den vanlige planen i 2013. Dessverre har det bare vært mulig å gjennomføre for Fjuk skoles 7. klasse i år. Det arbeider vi med å ta opp igjen i 2014.

Historielagets betydelige aktivitet åpner for frivillig innsats fra alle aldersgrupper, og variasjonen i våre aktiviteter ligger til rette for de mest ekskusive interesser. Vi ønsker alle velkommen til å delta.

Odd Roar Stenby med hesten Tomtevær er populære.

Solveig Tveit lærer barna om garn

«EN GAMMELDAGS SKOLE» på Vølneberg – for 15. gang

Arrangørene har i stor spenning fulgt værmeldingen med argusøyne – først langtidsvarsel, senere dag for dag. Når åpningsdagen 19. mai opprant med knallblå himmel og stille bris var stemningen på topp.

Tidlig om morgenen var Bjørn Tveit på plass. Sammen med Kåre Olav Ormstad var vognskjul og hesteutstyr, seletøy og bogtre, harv og sålaup, havre og bygg, satt klart for Odd Roar Stenby til å brukes av Tømtevær og elevene fra Vesterskaun og Sørum skoler når våronna skal i gang. Til bukk og gjeit ligger tømmeret klart for å lesses og strammes med bjønn. Vimplen på flaggstangen er skiftet ut med det norske flagget, som vaier i vinden og markerer dagen.

I mange dager har Vevringen med Solveig Tveit i spissen arbeidet for å ha alle vevene klare og renningene strukket for ivrige barnefingre. Marit Kveseth sitter klar med rokken i år også, karder og tener er ordnet, ullen ligger i kurvene og venter. Solen strømmer inn av vinduene til forventningsfulle veverker som gleder seg til å lære bort faget sitt. I skolestua blir Torbjørn Egners leseverk sett over en gang til, skjønnskiftarkene med løkkeskriftmønster ordnes, penneskraft og pennesplitter telles opp, blekkhus med akkurat nok blekk er fylt opp, og på den sorte svingtavlen står i fine snirkler: Velkommen til Vølneberg.

På kjøkkenet er degnen nettop ferdig med å kutte opp den siste kålroten i fine skiver som legges i store vannkar. Det skal elever og lærere glede seg med, sammen med tran, i det store friminuttet.

Og der – akkurat kl. 09.00, kommer de to bussene med glade elever og forventningsfulle lærere, alle kledd opp i en stil som setter tiden tilbake 100 år. Spenningen sitrer i åpne barnefjes der de ordnes i brannrekker og går samlet fram til skolestua hvor lærerinnen Wenche Helthrop for anledningen står på trappen og ønsker velkommen, fordeler alle barna til de tre aktivitetene, etter en grundig orientering om Vølneberg, historien, dagens aktiviteter, vevstuen, jordet og skolestua, utedo og håndvask. Alle følger med og går til sine oppgaver etterat degnen har ringt inn til første time med den store skoleklokka.

Første skoledag går som en lek. Voksne og elever hygger seg. De trives i lag. Alle får prøvd seg, byttet mellom aktivitetene går umerkelig, matpausen er en eneste stor lekestund, etterat mat og drikke er nytt med manér, tranen er gitt til dem som vil ha og kålrotbitene fortært.

Kl. 13 forlater klassene Vølneberg i bussene som tar dem hjem til hverdagen. Tilbake står alle hjelperne med en søt smak på tungen. De har gitt enda en gruppe fjerde-klassinger en uforglemmelig skoledag - og solen skinner fra knallblå himmel over vårgrønne jorder.

Rapport fra degnen, Dag Winding-Sørensen

Wenche Helthrop tar i mot i skolestua

I vevstua, med litt hjelp fra Anna Tveit

Dolken i Glomma

Av Randi Fjørstad

I Sørums-Speilet nr. 3-2023 skrev jeg en sak om «Den glemte flyulykken ved Bingsfoss i 1935». Her kommer litt tilleggsstoff som jeg har fått i ettertid. Nok en gang vil jeg rette en takk til Dag Rune Nilsen, som gjorde meg oppmerksom på flyulykken, og raust delte med meg det han visste. Han var i gang med å skrive en artikkel for Norsk Våpenhistorisk Selskaps årbok da vi hadde kontakt. Han var på jakt etter opplysninger om innholdet i bagasjen som forsvant med flyet som krasjlandet ved Bingsfossen. Bagasjen inneholdt bl.a. en verdifull dolk.

Kort resymé av ulykken

Et Tiger Moth-fly (De Havilland DH.82, 175) fra Kjeller flyplass måtte nødlande på Glomma like overfor Bingsfoss den 23. mars i 1935. Flyveren, kaptein Vetlesen, og passasjerer fenrik Hassel overlevde en hasardiøs ferd gjennom fossen. Ved god hjelp av lokale redningspersoner på Sørumsand ble de reddet i land. Vraket av flyet ble i oktober samme år funnet nærmere Fetsund, og tatt på land der. Da var flyet totalt ødelagt. Flyvernes bagasje ble aldri funnet.

Kaptein Vetlesen og fenrik Hassel var på vei hjem fra en militær øvelse i Solør da ulykken inntraff pga. tykk tåke. Med til denne øvelsen hadde Vetlesen tatt med seg en spesiell dolk. Dolken ble plassert i bagasjen på flyturen hjem. Dolken ble skriftlig registrert som tapt etter ulykken, og avskrevet. Vetlesen fikk heller ingen erstatning for tapt bagasje, inkludert dolken. Flyhavarikommisjonen konkluderte med at han hadde trosset advarsler om å fly i vær med alt for dårlig sikt. Isteden ble han ilagt en bot. Pasasjerer fenrik Hassel var uten ansvar, og fikk innvilget deler av sin søknad om erstatning.

I sin artikkel om kaptein Vetlesens dolk skriver Dag Rune Nilsen: «Dolken til Vetlesen ligger derfor sannsynligvis fortsatt på bunnen av Glomma et sted mellom Bingsfossen og Fetsund, kanskje sammen med restene av besetningens bagasje. Dolken er sikkert i dårlig stand, men kan likevel regnes som litt av et klenodium, spesielt siden antallet som er produsert er så lite. For de som er nysgjerrige om dolken fortsatt finnes på elvebunnen, så er det dermed bare å gjøre klar for magnetfiske, eller kanskje å spenne på seg dykkerutstyret!».

Redaksjonen sender hermed ideen videre til Sørums-Speilets lesere.

Litt om dolken

Dolken ble produsert av Kongsberg Våpenfabrikk i perioden 1925-1938. Det ble produsert 106 stk. Den hadde en vekt på 144 gram uten balg. Med balg veide den 218 gram, og hadde en lengde på 335 mm og en klingebredde på 17 mm. Grepet var sølvfarget messing. Knappen (håndtaket) var utformet som en syv-sylindret gnomemotor. Gnomemotoren ble utviklet av tre franske brødre, Louis, Laurent og Augustin Seguin. Den kjente flyveren Trygve Grans fly Bleriot XI-2 hadde en slik motor.

Parerstangen (et tverrstykke ved håndtaket) var vingeformet med en flyvinge som modell. Flyvermerket ble innført i 1919, og var et felles merke for både marinen og hærens flyvere. Midt på håndtaket fantes et emaljert riksvåpen på forsiden. På baksiden var kjernen i vingen utformet som et skjold der serienummeret ble slått inn i nedre del. Knivbladet var i stål, rett og tveegget.

Dolken er tidligere eid av speider i Hærens Flyvåpen: Malfred Kristoffersen Foss. Foto: Lars Syversen

Sliren (balgen) var av brunt lær med forsølvfarget beslag nederst på tuppen. Sliren var konstruert av en trekjerne belagt med lær og 3 metallbeslag. Læret hadde samme lys brune farge som den som var testet og godkjent for pistolbeltet. Reimene hadde spenner i hver ende for feste til slireringene, og for montering i pistolbeltet. Kun to av de produserte dolkene ble forsølvfarget. Metalldelene, med unntak av bladet, ble utført i nysølv, en legering av kobber, sink og nikkel.

Denne type dolk ble brukt fram til okkupasjonen i 1940. Ved opprettelsen av Luftforsvaret i 1944 forsvant både Hærens og Marinens Flyvevesen, og bruk av dolk opphørte.

Kilder:

Dag Rune Nilsen

Årbok 2021, Norsk Våpenhistorisk -selskap

Gnomemotor: En firetakts flymotor (stjernemotor) der sylindrene roterte sammen med propellen rundt en stasjonær veivaksel

Parerstang: Et stykke anbrakt tvers over sverdfeste til beskyttelse av hånden

Den nye brannstasjonen på Lystad. Innfelt: brannvesenets logo

Brannvern i Sørumsør før og nå

Av Ingun Orderud

Fredag 1. september 2023 var det offisiell åpning av Lystad brannstasjon. Etter 13 år med planlegging kunne endelig den nye døgnbemannede og topp moderne brannstasjonen tas i bruk. Det var stor stas, taler, vakkert vær, korps, grillmat og kake, og mange inviterte gjester.

Allerede i 2010/2011 ble planene om ny brannstasjon behandlet i kommunen. Ting tar alltid litt tid, og den første sprengningen på tomte ble foretatt i desember 2021. Brannvesenet overtok bygget i juni 2023 og brukte sommeren på siste finpuss. Bygdas feiere, som nå kalles brannforebyggere, har også lokaler i bygget og flyttet inn før ferien. Service- og vedlikeholdsavdelingen i operativ avdeling har flyttet inn før jul. Lystad Brannstasjon erstatter de to deltidsstasjonene Sørumsør og Fet.

Nedre Romerike brann- og redningsvesen IKS (NRBR) omfatter kommunene Lillestrøm, Rælingen, Lørenskog, Nittedal, Aurskog-Høland og Gjerdrum. Det første NRBR ble etablert 1. januar 1992 da Skedsmo, Rælingen og Lørenskog gikk sammen om et brannvesen. 1. januar 2014 slo Nedre Romerike seg sammen med Østre Romerike brann- og redningsvesen IKS(ØRBR), som Sørumsør og Fet bestod av, samt Nittedal og Aurskog-Høland brannstasjoner. Gjerdrum sluttet seg til 1. januar 2023.

I dette distriktet er det nå seks brannstasjoner. Nittedal, Skedsmo, Lystad og Lørenskog er døgnbemannede, kalt kasernert, mens Bjørkelangen og Løken er deltidsstasjoner. Stasjonene samarbeider om fordeling av utstyr. Alle

alarmer går til en sentral (110) som så fordeler ressursene. Ved husbrann og andre alvorlige hendelser vil det bli sendt melding til flere brannstasjoner. Utstyret fornyes fortløpende, heltidsstasjonene bytter brannbiler hvert fjerde år. Dette krever overordnet planlegging, for det tar et år å rigge en moderne brannbil med alt utstyr. På deltidsstasjonene forventes bilene å vare dobbelt så lenge.

Det stilles også strenge krav til klær og annet utstyr. De siste årene er det blitt et sterkt fokus på kreftfaren som brannkonstabler og brannforebyggere utsettes for i jobben. Dette vil i årene som kommer medføre et vesentlig oppgraderingsbehov på alle brannstasjonene. Noen er allerede godt i gang. Selvsagt da unntatt Lystad, som er bygget med tanke på alle tidens krav. Her er det et fullt forsvarlig arbeidsmiljø for alle ansatte, blant annet fullverdige løsninger for å skille mellom ren og urene sone. For at ingen misforståelse skal være mulig, er det brukt rød betong i gulvet i den urene sonen. Klærne brannkonstablene bruker er også fra innerst til ytterst spesialtilpasset formålet. Hvis de på et oppdrag har vært eksponert for særlig helseskadelige stoffer, har de med reint yttertøy og kan skifte på stedet. Det skitne tøyet blir så lagt i lufttette poser. På brann-

stasjonen befinner det seg en hel rekke vaskemaskiner, så brukt tøy blir raskt tatt hånd om. Biler og utstyr likedan, så alt og alle er til en hver tid klar til nye oppdrag.

Det var firmaet Håndverkskompaniet som bygde den nye brannstasjonen for byggherren Lillestrøm kommune. Brannstasjonen består av to bygg som er koblet sammen, med bærekonstruksjon i stål og betong. Det ene bygget er brannbilgarasjen, det andre er administrasjonsbygget. I den ene enden av administrasjonsbygget er det et 18 meter høyt og skjevt plasstøpt betongtårn som inneholder bl.a. klatrevegg og trapper. Dette er et øvingstårn hvor brannfolkene også kan drive med rappellering fra forskjellige avsatsler. Brannstasjonen er stor og romslig og inneholder vognhaller for kjøretøy, oppholdsrom, treningsarealer, garderobes, kontorer, soverom og et verksted for service og vedlikehold. Utbygger har under hele prosessen hatt et tett samarbeid med brannvesenet for å få til optimale løsninger, så er det avgjort også blitt et bygg for fremtida.

Det ble lagt vekt på at brannstasjonen skulle være både miljøvennlig og bærekraftig. Under byggeprosessen kom det besøk fra både inn- og utland for å se og bli informert om prosjektet. Det lokale preget er også ivaretatt, blant

Garasje-døren ble for liten for den nye Sørumsbrannbilen

Kommunen får en av landsbygdas flotteste brannbiler

Nå kan det poses på vann så fort bilen er på brannstedet

Fredag formiddag sto den nye brannbilen i Sørumsand, rød, blank – skinnende elegant og bare ventet på å komme inn i brannstasjonen tett ved undergangen på Sørumsand. Men garasjen sa stopp. Døren var for trang for den etterlengtede gjesten. Allerede samme dag var folk i sving med å utvide garasjedøren.

For å være ærlig hadde vi ikke trodd at den nye bilen skulle være så fin. Den var fullt på høyde med sine snobbete sirene-ulere i hovedstaden, og både inne i bilen og foran på radiatoren var det et stort utvalg av trykknapper som røbet mekaniske og moderne egenskaper ved den nye Sørumsbrannbilen.

Sørums kommune har dermed fått en av de fineste brannbiler på landsbygda.

Fra Indre Akershus Blad, 9. juli 1957.

annet har de to møterommene fått navnene Lensene og Tertitten. To flotte fondvegger er dekorert etter design fra en av de ansatte på forebyggende avdeling.

Tilbake til starten

For å få med dem spede begynnelsen til Sørumsbrannvesen må vi tilbake til siste halvdel av 40-tallet. Det hadde vært flere gårdsbranner i området, og bøndene på Vestby og Østby gikk sammen om å skaffe utstyr som kunne brukes til brannslukking. De hadde også en lastebil dette utstyret kunne fraktes rundt på. Det var Helge Lystad som stilte sin lastebil til disposisjon, og den og utstyret sto lagret på gården hjemme hos ham. Da kan man jo si at Sørumsands første brannstasjon også lå på Lystad og at ringen nå er sluttet. Denne første beredskapen omfattet vel bare Sørumsand og nærmeste omegn, først og fremst rettet mot landbruket. Om det

1979. Sørumsbrannvesen var nok stolte av den nye redningsbilen sin, med fullt utstyr. Brannmennene hadde selv bygd den om og innredet den.

fantes noe tilsvarende i andre deler av bygda vites ikke.

I 1956 ble det besluttet å ansette en brannsjef for Sørums kommune og kommuneingeniør Knut Myhre fikk jobben. Litt motvillig. Han satte som betingelse at det ble kjøpt inn en brannbil og nødvendig materiell, og en garasje til å oppbevare dette i. Kommunen gikk med på dette og garasjen, som vel da kan kalles Sørumsands første brannstasjon, lå sentralt plassert ved siden av Sørumsand meieri. Garasjen er for lengst revet og erstattet av en parkeringsplass.

Det hendte at plassen foran garasjen ikke ble skikkelig ryddet for snø, så ved en utrykning måtte snøen først ryddes unna med en spade for å få opp porten. Den første brannbilen var en 56 modell Dodge, denne var i drift fram til 1980. Kan huske fra min oppvekst på 60/70-tallet at det ble snakket og fleipet en del om denne brannbilen, at den uansett situasjon ikke kunne komme opp i en større fart enn 60 km/h. Dette er vel en historie for seg selv, men det tok gjerne en stund den gangen før brannvesenet nådde fram...

Det var nok en stor begivenhet i Sørums da bygda fikk sin egen brannbil, og på bildet over er noe av det som sto i avisa etterpå.

Det ble vedtatt i kommunen at det å være brannsjef skulle være en del av jobben som kommuneingeniør. Vedkommende har det administrative ansvaret for brannvesenet, mens brannmesteren har det operative ansvaret. Brannsjefene opp gjennom tidene har vært Knut Myhre 1956 -1990, Frank

Husmo 1990 -1992, Jon Fjellsøy 1992 - 2000 og til slutt ble Jan-Arne Quille konstituert brannsjef fra 2000 - 2002.

Deretter ble det inngått samarbeid med Fet brannvesen med felles administrasjon og brannsjef fra 2002 - 2006. I 2006 ble Sørums og Fet brannvesen slått sammen til ØRBR med felles brannsjef, og fra 2014 ble hele nedre Romerike slått sammen til dagens NRBR.

Etter at det nå hadde blitt et kommunalt brannvesen, måtte det jo også bli mulig å melde fra om brann og andre hendelser. Det første telefonnummeret folk kunne ringe var 72 72 30. Denne alarmen gikk da til fire forskjellige telefoner samtidig. Den ene sto i kommunehuset, de tre andre hjemme hos Hans Flatla, Alf Nicolaisen og Arne Hoel. Disse telefonene var utstyrt med en knapp som kunne brukes til å sende varselet videre til de øvrige mannskapene, som da fikk meldinga gjennom sin telefon. På den tida var det ikke alle som hadde egen telefon hjemme, så da sørget kommunen for at ansatte i brannvesenet fikk det. Etter hvert dukket det opp en telefonmottaker i en koffert, stor og tung, så den som skulle passe vakttelefonen slapp å sitte inne i stua hele tida. Med denne fulgte også personsøkere for utvarsling av mannskapet, alle alle brannmannskapene måtte bære den på seg døgnet rundt. Dette var en stor teknologisk utvikling den gangen.

Det var ingen vaktlag i begynnelsen, så alarmen gikk til alle. De som var hjemme og hørte telefonen møtte så opp. De fleste brannmennene var i tillegg ansatt ved Sørumsand verkst-

ed eller Trewaren, og disse bedriftene hadde egen varsling for brannvesenet. Dette var en sirene som ble kalt en tyfon. I tillegg sto det en tyfon ved smalgangen på jernbanestasjonen, så folk som befant seg sentralt på Sørumsand fikk med seg det som skjedde. Den første telefonsentralen på Sørumsand lå like bak Valstad Café, og de som arbeidet på sentralen sørget for å sende meldingene videre og sette i gang tyfonen.

Det var heller ikke nødvendigvis noe fast oppmøtested for brannmennene, brannbilen plukket gjerne med seg folk underveis. Før var arbeidsgivere mer velvillige til å la arbeiderne forlate arbeidsplassen for å slokke en brann eller to, hadde vel ikke det samme krav til effektivitet og inntjening som i våre dager. Vanskeligheter med å rekruttere nok folk på deltid var en av grunnene til at vi nå har et brannvesen med heltidsansatt mannskap. I tillegg til dagens krav om høy beredskap og kort utrykningstid.

Jeg har ikke oversikt over hvor mange ansatte det var i brannvesenet fra starten av, men på begynnelsen av 70-tallet talte styrken 25 mann. Mannskapene ble etter hvert delt inn i fire vaktlag med seks mann på hver, pluss brannmesteren som stort sett alltid var med. På hvert vaktlag var det en formann/ utrykningsleder som også kunne ta ansvar. Senere kom sparekniven fram og antallet brannmenn ble noe redusert. Det må vel sies at det første utstyret var tungt å håndtere og kanskje ikke veldig praktisk, mer moderne utstyr gjorde det mulig for færre mann å gjøre den samme jobben. Det offisielle navnet på en ansatt i brannvesenet nå er brannkonstabel. Før sa alle brannmann, så derfor vil jeg bruke det ordet her. Var vel også ganske utenkelig å ansette kvinner på den tida.

Mannskapet ble vervet, som det het den gangen, av brannstyret. På 80-tallet ble de ansatt av kommunen som frivillige deltidsmannskap i 2,67 % stilling. I tillegg til å bo på stedet arbeidet de som ble rekruttert i brannvesenet ved Sørumsand verksted, Trewaren og andre bedrifter, handelsstanden og kommuneadministrasjonen.

Etter at Sørumsand fikk rådhus og helsebygg ved siden av, ble det innredet en skikkelig brannstasjon, etter datidens standard, i kjelleren under helsehuset, adresse Kuskerudveien 11. Dette var i 1972, og da kom det etter hvert

1980. Sørumsands første brannbil fra 1956 (til høyre) skal omsider pensjoneres. Den ble byttet ut med den nye bilen til venstre. Begge av merket Dodge.

også på plass en brannbil til, av merket International. «Inter´n» ble den kalt til daglig. I 1980 ble den første brannbilen omsider pensjonert og byttet ut med en ny. Denne gikk under navnet «3ern» siden den var den tredje brannbilen i brannvesenets historie.

I 1980 skaffet Sørum brannvesen seg også en båt, som det første brannvesenet i distriktet. Ved behov ble den lånt ut til både Fet, Nes og Aurskog-Høland. På slutten av 80-tallet fikk båten påmontert en bøyle med plass til blålys og søkelys. Denne båten eksisterer fortsatt og vil til sommeren få fast plass ved båthavna på Sørumsand.

Vinteren 75/76 ble de første røykdykkerne utdannet, fem i tallet. Opplæringen startet sammen med Nes brannvesen, som alt hadde hatt røykdykkere en stund, og fortsatte i Oslo. Endelig ble det da mulig å slokke branner på en effektiv måte, med tilsvarende høye krav til utstyr og bekledning. Tidlig i brannvesenets historie var arbeidsantrekket regntøy, sier seg selv at det ikke var noen god kombinasjon med høy varme.

Helt på slutten av 70-tallet ble det kjøpt inn en brukt varebil som så ble bygd om til redningsbil med utstyr til å bruke ved trafikkulykker. Ombygginga ble utført av de ansatte i brannvesenet. Alt utstyret hang på knagger på veggene inne i bilen, og etter en litt heftig kjøretur havnet det gjerne på gulvet. Denne bilen var i bruk i mange år før den ble byttet ut med en ny som var bygd for formålet. Den hadde bare gått en liten stund som demonstrasjonsvogn før den kom til Sørum.

Den første tankvogna Sørum brannvesen fikk tak i på begynnelsen av 80-tallet var en tidligere melkebil. Også den ble bygd om på stedet av brannvesenets egne folk. Sørum brannvesen var blant de første i distriktet som fikk tankvogn, dette skyldtes at det flere

Ca. 1980. Den nye brannbåten blir prøvekjørt på Glomma

steder i bygda var dårlig tilgang på vann. På slutten av 80-tallet ble tankvogna byttet ut med en ny, også det en melkebil som måtte bygges om, men større og mer praktisk. Tankvogna, i motsetning til de vanlige brannbilene, krevde sertifikat for tyngre kjøretøy. Så da var det om å gjøre å få med noen i brannvesenet som hadde det også. Alle brannbilene, helt fra den første i -56, hadde vanntank og frontmontert pumpe, men en tankvogn gjorde det mulig å frakte større mengder vann ut til brannstedet.

Det var i det hele tatt en fordel for en brannmann å være praktisk anlagt, mye som måtte ordnes og fikses. Da var det jo greit at mange oppgaver og problemstillinger kunne løses på stedet, med det samme. Og økonomisk, ikke minst. De fleste ansatte i brannvesenet hadde da også bakgrunn i håndverk og praktisk arbeid.

Sven Vestby var deltidsansatt brannmester og ble fast ansatt overbrannmester i Sørum fra begynnelsen av 80-tallet fram til 1999. Han var en dyktig kar som fikk ting gjort, og svært iherdig når det gjaldt å skaffe midler til nytt utstyr. Sørum brannvesen fikk da også ord på seg for å være både effektivt og velutstyrt.

Jan-Arne Quille ble fast ansatt som overbrannmester etter at Sven Vestby gikk av med pensjon i 1999.

Litt om Sørum brannvesen på 1980-tallet

Nå er vi kommet et stykke ut på 80-tallet og brannvesenet holder til i kjelleren under helsebygget. Laget disponerte da fire utrykningskjøretøyer. Den nye Dodgen, «3ern», som 1. utrykningsbil, og den gamle «Inter´n» som fikk være med om oppdraget krever to brannbiler. I tillegg kom da redningsbilen og tankvogna, og da var det ikke plass til noe mer inne på brannstasjonen. Ingen bord eller stoler, bilene

måtte stå bak hverandre for å få plass. Garderoben var en knaggrekke i det samme rommet. Kjelleren rommet også et lite kontor som brannmesteren brukte, og et toalett som var ganske knøttlite det også. Dessuten var det funnet plass til en vaskemaskin slik at brannmennene slapp å ha med branntøyet hjem. Det var alltid mye rydding som måtte til etter et oppdrag, og alt arbeid måtte gjøres i disse lokalene. Brannslangene ble etter vask hengt til tork i klokketårnet, under klokka. På den tida var brannslangene utvendig dekket med stoff, som måtte tørke etter vask for ikke å mugne. Disse brannslangene ble gradvis erstattet med nye gummierte, som kunne pakkes bort rett etter vask. Mye arbeid spart. Mens det ble arbeidet inne på brannstasjonen var det ikke plass til brannbilene, så de måtte stå ute. Det siste brannmennene gjorde før de gikk hjem var å kjøre inn bilene.

Etter et vellykket oppdrag fikk brannvesenet en gang en stor bløtkake som takk, og denne ble servert på panseret til en av brannbilene, mens brannmennene sto rundt og spiste. Det var også en journalist til stede, så bilde og omtale kom i lokalavisa. Sammen med ønske om et bedre husvære.

I tillegg til de fire bilene som alt er nevnt disponerte brannmesteren en stasjonsvogn med sirene og blålys påmontert. Denne sto parkert utendørs, og han hadde den ellers med seg alle steder. Dette medførte at han som regel kom først fram til brann eller ulykkessted og kunne gi beskjed om hva slags innsats som trengtes. Begge brannbilene og redningsvogna inneholdt røykdykkerutstyr som brannmennene kunne kle på seg underveis til brannstedet. For å spare på lufta måtte de vente med å ta på maskene til de var fremme, hvert flasketett holdt til 40 minutters arbeid. Nå er reglene slik at en røykdykker som har brukt opp et flasketett ikke får lov å arbeide mer på en god stund. På 80-tallet var det mer å holde på så lenge en kunne, men de færreste orket vel mer enn en runde eller to uten pause. Et flasketett på den tida veide 20 kg og klærne var også tunge. De var av ull, som i tillegg trakk til seg vann og ble enda tyngre. Når en da oppholdt seg inne i et brennende hus fullt av røyk, sier det seg selv at det var hardt arbeid. I brannbilene befant det seg i tillegg til alt annet nødvendig utstyr også en kasse med drikkevann til mannskapet, kom ofte godt med...

Fra en brannøvelse på Mork, ca. 1989. Det hvite huset i bakgrunnen skal brennes. Her deltar mannskap fra flere brannvesen. Tankbilen er en omnbygde melkebil, den andre i rekken.

Og så er det verd å nevne at forholdene inne i et brennende hus ikke er helt slik de blir framstilt i amerikanske actionfilmer. I et rom fylt av røyk er det ikke mulig å se så mye som 20 cm framfor seg, røykdykkerne må føle seg fram. En mann ble aldri sendt inn alene, de gikk alltid to sammen og noen ganger tre. Den første på laget holdt i strålerøret og hadde kontroll på når og hvor mye vann som skulle brukes. Han beveget seg på den måten at han sto på det ene beinet og følte seg fram med det andre etter eventuelle hindringer, så kunne han ta et skritt forover og føle seg fram på nytt. Dette ble kalt «å gå på bakbeinet». Den andre på laget hadde som hovedoppgave å få med brannslangen fram, den var for tung og uhandterlig for en mann alene. Tåkestrålen fra brannslangen var også det som ble brukt for å holde temperaturen nede på et akseptabelt nivå, holdt gjerne med en liten dusj av gangen. Å sørge for at røykdykkerne hadde nok vann hadde naturlig nok første prioritet, uten en sikker vannforsyning var det ikke forsvarlig å sende noen inn.

I Sørums brannvesen var de opptatt av å spare mest mulig på vannet for å forhindre minst mulig vannskade i et hus. Var det en avgrenset brann eller et branntilløp var det der innsatsen skulle settes inn. Hvis brannen hadde kommet så langt at vindusrutene hadde eksplodert, ble det ikke sendt inn noen røykdykkere, da var det full overtenning og farlig å gå inn. Og for sent å redde hus og verdier.

Ettersom Sørums var et deltidsbrannvesen befant brannmennene seg hjemme eller på jobb når alarmen gikk, og da hadde de etter forskriftene fire minutter på dagtid og seks minutter på natta til å møte opp på brannstas-

jonen. Helst uten å bryte fartsgrensa. Dette fungerte dårlig, for alle var gira på å komme fort fram og komme i gang med jobben. Den siste biten inn til brannstasjonen gikk gjennom et boligfelt, og beboerne der klagde på råkjøringa. Dette sto det også om i lokalavisa, i det hele tatt ingen gunstig situasjon. Ønsket om en bedre brannstasjon gikk til slutt i oppfyllelse, og høsten 1989 kunne brannvesenet flytte inn i underetasjen på Glasshuset. Dette er det navnet folk her på stedet har satt på huset, så da bruker jeg det også.

Og her kom det igjen til nytte at de ansatte i Sørums brannvesen var allsidige og løsningsorienterte. De fikk tildelt et rom med fire vegger i Glasshuset, resten måtte de stå for selv. Det gjaldt slike ting som å sette opp skillevegger, montere hyller, legge fliser. De fikk tak i et stort «badekar» av rustfritt stål til å vaske brannslangene i, dette var det nesten plass til i hallen. Det ene hjørnet butta i en stolpe, men slike problemer kan lett løses. Karet ble bygd om og sveisa sammen på nytt. Alt røropplegget som måtte til for å få vann i brannstasjonen ble lagt opp av brannvesenets egne folk. Inne i garasjehallen sto det en høytrykkssteamer som gikk på olje eller diesel, dette krevde et avsug for å lede vekk eksosen. En smøregrav? Ikke et problem for Sørums brannvesen. Det som trengtes av redskap og utstyr ble skaffet for det meste gjennom andre bedrifter på stedet.

De klærne brannmannskapene brukte under utrykning ble fortsatt oppbevart i hallen hvor bilene sto, dette for å komme fortest mulig av gårde. Branntøyet var en snekkerbukse av ull som var plassert sammen med støvlene på en slik måte at det bare var å hoppe opp i støvlene og trekke på seg buksa.

Brannmester Sven Vestby i mørke brannklær t.v. Foran t.h. Knut Myhre, brannsjef i Sørum gjennom 34 år. Mannen med slips er bygningssjef Kristian Berger. De to på sidene er ukjente. Pumpa er lånt av sivilforsvaret, da brannvesenet ikke hadde noen som var så stor.

Genseren og jakka hang på en knagg og hjelmen lå på hylla over. Ferdig kledd på 20 sekunder. Alle røykdykkerne hadde i tillegg en balaklava, en slags hette, av ull som de måtte ha under hjelmen for å kunne gå inn i varmen. Denne var fast oppbevart i jakkelomma og var et helt nødvendig plagg. Røykdykkerne pleide å hjelpe hverandre med å sjekke at den satt riktig på.

Det fantes også en garderobe med skap hvor det kunne oppbevares privat tøy. Og dusjer, det hadde det slett ikke vært plass til på det forrige stedet. Det var i det hele tatt mye bedre plass til alt mulig, og alle var fornøyde med en vel-fungerende brannstasjon. Bilene sto ved siden av hverandre med hver sin port å kjøre ut av. Stoler og bord derimot var det fortsatt lite av, men ved behov fikk brannvesenet låne lokalene til Café Rabiatt som holdt til i samme bygget.

Mandag kveld var det fast oppmøte for vaktlaget på brannstasjonen for å utføre forefallende arbeid og prate om forskjellige ting. Det meste av vask og vedlikehold foregikk rett etter hver utrykning, men det var alltid noe å ordne med. Det var også da de reiste rundt i bygda for å sjekke brannkummer. Det er de stedene langs veien hvor brannvesenet kan koble seg på en hovedvannledning, merket med et skilt. Brannvesenet sto for service og rengjøring så kummene skulle være lett tilgjengelige. Større avvik ble meldt til teknisk etat som da utførte reparasjonene. Så langt mulig ble brannøvelser også lagt til mandager.

I tillegg til det utstyret som alt er omtalt, hadde brannvesenet to tilhengere som sto klare med utstyr i. Den ene var en skogbrannhenger, den andre ble kalt en restverdihenger og inneholdt det utstyret som trengtes ved vannlekkasjer. Ved en utrykning var det da bare å koble den aktuelle hengeren til brannbilen og komme seg av gårde.

Litt mer om forskjellige aktiviteter

Jeg kjøpte en gang en barnebok som het «Brannmenn gjør mer enn å slukke branner», og det er så sant som det er sagt. Her vil jeg ta med noen av disse andre aktivitetene. Husbranner og ulykker er gjerne tragiske historier som fortsatt er omfattet av taushetsplikten, så dem vil jeg ikke omtale her.

Når det er uvær og kraftig regn er det ikke uvanlig at vannet finner vei dit det ikke skal være, inn i kjellere f.eks., og brannvesenet rykker ut med pumper. Det var særlig om nettene og i helgene brannvesenet måtte trå til, på dagtid ligger dette under teknisk etat. Det samme gjaldt spyling av tette kloakkrør, utenom vanlig arbeidstid var det brannvesenet som måtte ut. Og det er vel gjerne da ting skjer. Brannvesenet hadde også et samarbeid med sivilforsvaret og kunne låne utstyr der om det trengtes noe ekstra.

En gang det hadde vært litt ruskete vær med påfølgende strømstans, reiste brannvesenet rundt med strømaggregat fra gård til gård så bøndene i området fikk melket kuene. Den jobben krevde en elektriker, heldigvis hadde brannmesteren nettopp denne yrkesbakgrunnen. En annen yrkesgruppe som var attraktiv i brannvesenet var rørleggere, av opplagte årsaker.

Å rykke ut til bilulykker var, og er, en viktig del av brannvesenets arbeid, og det kunne være ganske krevende. Det var nesten bestandig brannvesenet som nådde fram først, så de måtte ta hånd om eventuelle skadde til ambulansen kom. I tillegg til å sikre skadestedet, dirigere trafikken og rydde opp etterpå. Politiet pleide å nøye seg med å ta avhør av de involverte. Det er også kun brannvesenet som har utstyr til å åpne et bilvrak for å frigjøre de som måtte sitte fastklemt der. Dette utstyret ble for øvrig også demonstrert for publikum ved flere anledninger under Sørumsand-dagene.

I starten brukte brannmennene å rykke ut til bilbranner iført vanlige brannklær, men etter hvert begynte de å bruke røykdykkerutstyr også her. Røyken fra en bil inneholder gjerne ganske mange helseskadelige stoffer.

Da ordningen med trygghetsalarmer ble innført i distriktet her, var det brannvesenet som var med på å montere dem. Etterpå assisterte de

hjemmesykepleien med å rykke ut på disse alarmene. Dette oppdraget gjaldt ikke hele brannstyrken, bare brannmesteren og noen utvalgte menn. Ellers ble Sørum i flere år også bedt om å stille med vakter under et idrettsarrangement for psykisk utviklingshemmede i Lillestrøm. En brannmann måtte være klar til å være med på det meste.

Å rydde vekk trær som blåser ned er også en viktig oppgave. En gang et tre hadde falt over et hus klatret en brannmann opp på taket med motorsag og delte opp treet i passende store stykker. HMS var ikke funnet opp enda, så sikring var det ingen som tenkte på. En klassisk jobb for brannvesenet er også å redde katter ned fra trær. En gang de var ute på et sånt oppdrag tok en brannmann den enkleste løsningen, fant fram motorsaga og sagde ned hele treet. Da det falt tok katten sats og hoppa opp i nabotreet, og så ble det også sagt ned. Vel, pus ble forent med matmor til slutt...

Ved en annen anledning ble det bedt om assistanse til å finne igjen en rømt papegøye. Brannvesenet rykket ut og lokaliserte fuglen oppe i ei gran, og en brannmann begynte å klatre oppover. Da han nesten hadde nådd fram og skulle til å gripe tak i papegøya, åpnet den nebbet og sa «morn du», og deretter tok den til vingene. Siden har ingen sett den, så akkurat det var vel ingen god dag på jobben.

Brannforebyggende arbeid rettet mot barn var en del av brannvesenets arbeid alt på 80-tallet. Barnehager og barneparker ble invitert på besøk til brannstasjonen og fikk lov å bli med på tur med brannbilen. Med test av sirene, stor stas selvsagt. Barna fikk da også vite hvorfor det var farlig å leke med fyrstikker og hvordan de skulle te seg hvis det begynte å brenne. Brannvesenet reiste også rundt og oppsøkte barnehagene, alt som kan forebygge brann er viktig arbeid. Og en trivelig avveksling både for barna og brannmennene.

Øvelser var en viktig del av brannvesenets aktivitet. Nå er det av miljømessige årsaker blitt mer restriktivt å sette fyr på hus, men på den tida var det vanlig fremgangsmåte. Både gamle Haugtun skole og gamle Vesterskaun skole ble brent ned som øvelser, i tillegg til gamle bolighus og uthus. Flere brannvesen kunne samarbeide om slike øvelser slik at røykdykkerne fikk nødvendig trening. Og det var alltid nye problemstillinger og ting å ta hensyn til.

Haugtun skole f.eks. ligger i et boligområde, og den gamle skolen lå nærmere vei og bebyggelse enn den nye gjør. Den nærmeste naboen hadde bikuber i hagen som han naturlig nok var bekymra for. Brannvesenet tok hensyn til dette ved å la endeveggen på den sida stå igjen til slutt for å begrense varmestrålinga mest mulig. Både biene og birøkteren var fornøyd med resultatet.

Under disse øvelsene var det også et samarbeid med SINTEF om testing av røykvarslere. Varslere av forskjellige merker ble koblet sammen med måleutstyr som kunne vise ved hvilken temperatur og ved hvor mye røyk de slo ut. Her ble det svært varierende resultater, og noen brannvarslere ble også trukket fra markedet etter disse testene.

På Vesterskaun ble et rom kledd med gipsplater før det ble satt inn en seng med sengetøy, som så ble påtent. Dette for å finne ut hvor mye varme det kunne bli av en slik brann. Det var et forholdsvis stort soverom og høyt under taket, og der ble det målt over 1000 grader. Ganske skremmende. Brannvesenet holdt ellers på med Vesterskaun skole i tre uker før den endelig ble brent ned, tente på og slukket og utførte forskjellige tester. Så dette var en stor øvelse med flere forskjellige brannvesen involvert.

Sørum brannvesen hadde også et nært samarbeid med Gjensidige Forsikring. Under brannøvelser på slutten av 80-tallet ble det spilt inn noen filmer med brannforebyggende innhold, da særlig rettet mot landbruket. Ved ett tilfelle protesterte produsenten av filmen da han fikk se huset som skulle brennes ned. Han synes det var for stygt til å illudere et bolighus. Nok en gang demonstrerte brannmennene da sin evne til å løse problemer, innen en time var maling og sprøyter skaffet til veie og huset var nymalt. Før malinga var tørr hadde huset brent ned. En av brannmennene fikk ved denne anledningen også prøve seg som skuespiller. Til gjengjeld var Gjensidige rause med å donere utstyr som brannvesenet trengte.

Brannvesenet pleide også å delta på brann- og redningsøvelsene som ble arrangert jevnlig ved Sørum sykehjem. De ansatte skulle drilles i å evakuere pasienter under en eventuell brann. (Pasientene slapp naturlig nok å delta på slike øvelser, de ansatte øvde med hverandre.) For å gjøre det hele realis-

Alle barns nye «brannhelt» er brannbamsen Bjørnis.
Her er bamsen med i en oppvisning under Sørumsanddagen i juni 2023

tisk kunne et rom bli fylt med røyk av matolje. Den er like tett, men ufarlig å puste i. En annen gang ble brannvesenet tilkalt fordi et kjøleskap hadde begynt å lekke ammoniakk. Da hastet det med å ordne opp, og to mann tok kjøleskapet mellom seg og kastet det ut fra en veranda. Etterpå måtte så sølet tørkes raskt opp. De fant da ut at det var ganske ukomfortabelt, men nødvendig, å vaske gulv iført fullt røykdykkerutstyr.

Det er vel knapt en sommer uten skogbrann i distriktet. I skogene her er det heldigvis ikke så langt mellom skogsbilveiene, og brannvesenet har nøkkel til alle bommene. I nødsfall utstyr til å klippe over kjettinger. Etter å ha kjørt så langt det lar seg gjøre må utstyret sleses videre til fots, noe som kan være ganske tungt. Og så gjelder det å finne en bekk eller et tjern hvor det går an å hente vann. Grunneierne stiller gjerne med traktorer og annen redskap for å frakte utstyr inn i skogen, dette er selvsagt til stor hjelp. En gang brant det på fem steder samtidig, og da måtte det tilkalles assistanse fra flere andre brannvesen. Ellers har vel området her blitt forskånet for store branner som har kommet ut av kontroll.

At togtrafikken forårsaker brann langs skinnegangen hører vi om fra tid til annen, hvis en bremsekloss blir liggende på et hjul vil den bli så varm at glødende metall spruter ut i terrenget. Dette har også skjedd her på Sørumsand, det var et branntilløp ved idrettsplassen og et litt lenger sør. Brannmennene gikk så langs jernbana til Guttarsrud for å sjekke, før de møtte Fet brannvesen på Svingen. Da fikk de se at det brant midt utpå jernbanebrua, og to mann fortet seg ut dit med en tiliters vannkanne i hver hånd. Denne brannen ble greit slukket, men ved en

annen anledning forårsaket et tog en brann ved Frogner og et område på flere mål ble svidd av.

Noen ord om bråtebrann. Nå er det vel ingen som holder på med dette lenger, men før i tida var folk av den oppfatning at tørt gress måtte fjernes på denne måten. Slike branner hadde godt for å komme ut av kontroll, så år om annet reiste mannskapene rundt og sved av utsatte områder på en kontrollert måte. En av utallige ting å holde orden på for brannvesenet.

Om å være gift med en brannmann

En deltidsansatt brannmann har et annen fast arbeid i tillegg, det vil si at å jobbe i brannvesenet mye må skje på fritida. Eller det som skulle vært fritid. Ikke til å unngå at dette vil påvirke resten av familien også.

Da Arve Orderud begynte i brannvesenet vinteren 85/86 hadde han vakt hver fjerde uke. Vakta starta kl. 16 fredag ettermiddag og varte til kl. 08 neste fredag. Da måtte han være disponibel hele tida, så vi måtte holde oss hjemme eller i hvert fall på Sørumsand. Ungene våre var ganske små da, de kunne ikke være alene med far i så mye som fem minutter, i tilfelle...

Dette krevde litt planlegging innad i familien.

Det var jo heller ikke slik at han hadde fri de andre tre ukene. På mindre oppdrag var det helst vaktlaget som ble kalt ut, men ofte gikk alarmen til hele brannstyrken. Forskjellen var at vi de ukene hadde mulighet til å reise bort eller finne på noe annet, var vi hjemme bar han alltid brannvarsleren på seg. Hver ettermiddag kl. 18.00 ble det sendt en prøvemelding, den gikk vi og venta på. Da kom ungene løpende og ropte

«Nå begynner barne-TV.» Det var den gangen vi greide oss fint med en TV-kanal, men det er en annen historie. Ellers kunne det fortelles mye om hva som skjedde akkurat når alarmen gikk. En nyttårsaften hadde vi gjester og skulle akkurat til å sette oss til bords, og plutselig var verten borte. Det var heldigvis ikke noe mer alvorlig enn en pipebrann den gangen, så han rakk hjem og fikk i seg litt kald kalkun før året var omme. Brannvesenet var forresten ekstra på tå hev denne kvelden og hadde gjerne en patrulje ute på veien.

Og så var det falske alarmer om natta da. Det skjedde stadig, kunne bli to ganger om natta også. Industribygg og offentlige bygninger har automatiske brannvarslere, og det er ikke godt å si hva som stadig vekker disse. Dette var potensielle husbranner, og da gikk alarmen til alle. Blaker skanse, Fargejacob, Frogner trykkeri og Møhagen sykehjem var gjengangere her. Hadde brannmennene rukket helt ned på brannstasjonen før kontrameldingen kom fikk de betalt for to timer, som regel fikk de ikke annet for umaken enn en avbrutt nattesøvn. Men selv om brannvesenet hadde vært ute på oppdrag hele natta var ikke det grunn god nok til skofte den vanlige jobben, det var bare å holde seg våken.

Det var veldig mye forskjellig brannvesenet fikk være med på, og en gang var Sørums brannvesen invitert av NRK for å være gjester i studio. Dette var enn lørdag under direktesending av en episode av «Hummel og kanari». Ektefeller/kjæresten fikk være med, så det ble en annerledes opplevelse for de fleste. Tror det var Nes som hadde vakt for Sørums den kvelden, heldigvis gikk alt rolig for seg.

«En uforglemmelig påske»

Her kommer historien om en uforglemmelig påske på slutten av 80-tallet. Det var ganske mye snø den vinteren, og så kom påska med sol, varme og milde vinder. Da smelter snøen fort. Onsdag i påskeuka fikk brannvesenet melding fra Bekkedroga om at smelt-evannet fra jordene truet de øverste husene der. Vann i stua er det best å unngå, så alt disponibelt mannskap stilte på jobb. Det dreide seg da om vaktlaget og noen få til, resten var bortreist på påskeferie.

Brannvesenet disponerte en stor og noen mindre pumper, i tillegg fikk de

tak i en gravemaskin for å grave en renne for å lede bort vannet. Likevel fortsatte vannet å stige gjennom natta, så neste dag gikk turen til sivilforsvarets lager i Lillestrøm. Der ble det hentet ut to store pumper til, med tilhørende slanger som ble dratt ut og koblet sammen. Alt måtte så passes på hele døgnet rundt, pumpene var «tørste» og måtte fylles opp med drivstoff hver time omtrent. En av brannmennene hadde som oppgave å reise opp og ned til nærmeste bensinstasjon og fylle opp jerrykanner med bensin.

Det var egentlig ikke nok mannskap disponibelt for å utføre en såpass omfattende jobb, men det var bare å stå på. Den første natta rakk Arve å sove en time omtrent før han ble kalt ut igjen, senere greide han å snike seg til litt mer søvn. Enkelte av de andre karene holdt det gående i både to og tre døgn i strekk.

Å skaffe mat til mannskapene var en historie for seg selv, brannvesenet hadde ingen rutiner for slike situasjoner. Når det gjaldt drivstoff hadde de en avtale med Hydro/Texaco, mineralvann ble hentet samtidig og ført på samme konto. Mat måtte brannmennene skaffe og betale selv. Dette var jo i påska, og det fantes ikke noe som het søndagsåpne butikker på den tida. En av butikkene på Sørumsand pleide å være åpen noen timer påskeaften, ellers var det meste stengt da også. På bensinstasjonen fikk du kjøpt pølse i lompe om ikke annet, det var rask mat i forbifarten. En av brannmennene kjørte fram og tilbake til brannstasjonen, som da fortsatt holdt til under helsebygget, for å trakte kaffe der. Vil tro det skulle til store mengder for å holde så mange mann våkne så lenge.

Det ble jo nødvendig å få tak i litt mer mat, og via bekjentskaper ble den hentet ut hos kjøpmann Laache. En gammel dør som sto på to veisperringsbunker fungerte som bord, og serveringen foregikk utendørs. Været var like varmt og fint hele tida, så akkurat det gikk greit. Til slutt fikk jeg også høre om dette noe snodige kostholdet, det må ha vært påskeaften. Da smurte jeg opp en stor boks med brødsriver og halvannen liter kakao på termos og dro av gårde med. Ikke nok til alle på langt nær, men et lite tilskudd. Særlig kakaoen ble tatt godt imot, det var nok flere som hadde fått nok kaffe til alle døgnet tider.

Litt utpå søndagen, 1. påskedag, hadde sola omsider gjort sitt og det

Skogbrann på Lystad tidlig 70-tall. De jobber her med oransje regnbukser i stedet for klær av ull som de fikk senere. En del av Sørumsands historie.

var slutt på snøen. Da ble det ganske fort slutt på vannstrømmen også, og brannmannskapene kunne omsider pakke sakene og reise hjem. Det hadde vært fire svært hektiske døgn. Bygda ble heldigvis spart for branner og store ulykker i løpet av denne tida, men det ble var nødvendig å reise litt rundt for å ordne med mindre hendelser i tillegg til å passe pumpene i Bekkedroga. En dag igjen av påska til å hvile og sove ut.

Alle lurte jo på hvorfor vannet ikke ville renne unna slik som det skulle, og det ble foretatt en god del graving for å finne ut hva som var galt. Problemet viste seg å ligge i en kum lenger nede i veien, hvor et vannrør var koblet feil. Dette ble umiddelbart rettet opp i, og siden har det ikke vært noen tilsvarende problemer der. Brannvesenet slapp å feire påske i Bekkedroga flere ganger, noe alle sikkert var svært glad for.

Sluttord

Som dere kunne lese innledningsvis tok det 13 år med planlegging før den nye brannstasjonen omsider sto ferdig. De fleste, også innen kommunen, hadde vel regnet med at dette skulle ta litt kortere tid. I hvert fall sa kommunen opp avtalen med Glasshuset, så de siste årene før brannstasjonen var ferdig, holdt brannvesenet til i midlertidige lokaler på veistasjonen. I samme øyeblikk som den nye, døgnbemannede Lystad brannstasjonen ble tatt i bruk, kl. 07.00 fredag 1. september 2023, ble disse lokalene levert tilbake til kommunen.

Og da kan vi bare gratulere, litt forsinket, Sørumsand og Nedre Romerike brann- og redningsvesen med en av landets nyeste og beste brannstasjoner!

Kilder:

Wikipedia

Jan-Arne Quille, tidl. brannmann og befal

Bjørn Myrås, tidl. brannmann

Arve Orderud, tidl. brannmann

Krav til en brannkonstabel

Blant gamle papirer i historielagets hus finnes mange små notiser og brev, som med få setninger forteller om store tragedier. En slik «liten» historie om en stor tragedie, fant jeg i et skriv undertegnet av J. Sverdrup, H. E. Berner, H. Kaxrud, G. Frilseth og H. Furulund. Skrivet, som er en oppfordring om hjelp til nødlidende i Ullensaker, ble undertegnet den 3. desember 1883 og sendt til Sørvald skolekrets i Sørum.

Henvendelsen, eller anmodningen der Nedre Romerike brann- og redningsvesen høsten 2023 søkte etter flere brannkonstabler. Dette gjaldt brannstasjonene Bjørkelangen og Løken, men jeg regner med at kravene er de samme over alt.

Fysiske krav til opptak:

- Kondisjonstest: 3000 meter løp på maksimum 14 minutter
- Høydetest: Gang i stige/høydeberedskap opp til 20 meter
- Push-ups med flasksett på 18 kg. Minstekrav 7 stk.
- Kroppsheving i bom med overtak. Minstekrav 7 stk.
- Knebøy 15 stk, med 18 kg flasksett på ryggen.

I tillegg blir aktuelle kandidater testet på følgende måte:

- Fysisk test relatert direkte til arbeidsoppgaver. Tidskrav.
- Test av orienteringssans.
- Klaustrofobitest
- Svømmedyktighet
- Skriftlig prøve (norsk, matte og samfunnsfag)

Dette leste jeg i Indre Akershus Blad i november, da hadde de fått 38 søkere til 4 stillinger og skulle starte med testene.

I Sørum brannvesen på 80-tallet var det ikke noen stor overflod av søkere når det ble en stilling ledig. De viktigste kravene var at han (ingen kvinner med på den tida) måtte bo og jobbe innen fire minutters kjøring fra brannstasjonen, og ha en sjef som godtok at han plutselig kunne forsvinne midt i arbeidstida. I tillegg måtte han jo også passe til og ha lyst til å gjøre dette i tillegg til den faste jobben. Så det ble vel helst å finne fram til egnede kandidater og overtale dem til å søke jobben.

Da Arve fikk seg jobb på Sørumsand i 1985, gikk det derfor ikke så lang tid før brannmesteren troppa opp på arbeidsplassen med en forespørsel. Så gikk turen ned til brannstasjonen for en nærmere prat. Der ble han vist et bilde av en person omkommet i en brann med spørsmål om han trodde han kunne takle noe sånt. Det trodde han, og dermed var han kvalifisert. Han skrev ingen formell søknad heller, brannmesteren ordnet alle papirer. Så var det bare å begynne, lære kunne man gjøre underveis.

Arve gjennomførte brannmannskolen etter at han hadde vært med i ca fem år, sammen med de andre som hadde begynt i løpet av den tida. Dette foregikk som kombinert brevkurs og kveldsundervisning. Etterpå tok han kurs for å bli røykdykker, så det ble jo da de siste årene han var med i brannvesenet han holdt på med dette. Den gang var det heller ikke nødvendig å være røykdykker for å jobbe som brannmann, mange var med i årevis uten. Førstehjelpskurs derimot ble avholdt fra tid til annen, det var nyttig kunnskap. Det må likevel sies at Sørum brannvesen på den tida hadde et godt rykte, arbeidet ble utført raskt og effektivt.

Vi syklet raskere enn brannbilen

Fortalt av Morten Svendsen til Ingun Orderud

Jeg husker godt den dagen Trewaren brant, det var den 8. september 1961. Dette var om ettermiddagen kort etter arbeidstidas slutt. Jeg var 15 år den gangen og sto nede på Sørumsand sammen med en kamerat da vi hørte tyfonen og så røyken fra brannen. Alt som hadde med brann og brannvesen å gjøre var selvsagt spennende for to unggutter, så vi kastet oss på syklene. Etterpå krabbet vi under gjerdet for å komme fort fram dit det skjedde.

Den gangen lå det to lange bygninger der med en passasje i mellom, som vi da løp gjennom. Først så vi bare litt røyk gjennom et vindu, men da vi snudde oss var hele passasjen full av røyk. Vi fant ut at døra til fyrrømmet sto åpen, for vaktmesteren hadde ennå ikke rukket å gå ettermiddagsrund. Der inne lå det flere gassflasker, og vi var klar over at gass og brann var en dårlig kombinasjon. Derfor lempet vi gassflaskene opp på ei tralle med fire hjul som vi også fant der, og fortet oss å få dem ut av huset. Da dukket brannvesenet opp.

Brannen hadde startet i støvet ved siden av en høvel i maskinhallen, mest sannsynlig selvantenneing.

Det var vanlig for ungguttene på Sørumsand å sykle etter brannbilene for å få med seg det som skjedde. Folk var minst like nysgjerrige den gangen også, og store begivenheter var det langt mellom. Noen ganger nådde vi fram til brannen før brannvesenet, hvis vi så røyk så styrte vi dit. Det var også i 1961 at låven på Sørum prestegård brant, og da selvsagt med oss tilstede. Årsaken til denne brannen var visst at det skulle brennes opp noe gammelt løv, og at dette kom ut av kontroll.

En gang fulgte vi etter brannbilen helt til Blaker. Der var det en låvebrann, på Nordre Foss – Storstun, som lå like øst for Blaker kirke. Dette må ha vært i 1962. Da vi nådde fram var folk i gang med å redde ut dyrene, jeg kan i hvert fall huske at det var masse høner der. Og mye kaos selvsagt. En nabo satt oppe på taket og kastet ned takstein for å komme til på loftet, da han ble truffet av en vannstråle midt i øynene. Den gangen fantes det ikke utstyr til å spre vannet og lage tåkestråler slik som nå, så en vannstråle var ganske hard å bli truffet av. Husker han satt og gned seg i ansiktet, men hvordan det gikk med ham etterpå vet jeg ikke.

Det som var igjen av denne gården ble for øvrig solgt til Sørum kommune i 1968, det hvor gårdstunet lå ligger det nå en husklynge.

Noen år etter dette var vi tilskuere til nok en gårdsbrann, denne gangen på Fossum. Der var det ikke mulig å få reddet ut kuene, så folk sto utenfor og skjøt med gevær inn i fjøset for å prøve å gjøre ende på dyrenes lidelser. Det var ikke pent å se på. Slike tragiske gårdsbranner er jo stadig en del av nyhetsbildet her til lands og viser hvor viktig det er med et oppgående brannvesen og brannforebyggende arbeid. Og da er vi vel tilbake til der historien om Sørum brannvesen startet.

Kilder:

Morten Svendsen

Sørum bygdebok

Oldemor Maren

Av Per Otto Asak

Et gammelt foto av min oldemor Maren Larsdatter Sagen, Sørum, og litt om historien omkring et foto som er tatt seinest 1870 hos fotografen Johannes Petter Lundegaard, Kongens gade 12, Christiania.

Maren Larsdatter er født 24. 12 1844 på småbruket Ner-Sagen. Opprinnelig var Sagenplassene husmannsplasser under stor gården Refsum, Sørum. I 1740-åra blei flere av Sagenplassene solgt fra Refsum, og oppsto som sjøleieende plasser.

På den østre del av Sagen fikk storbonden på Val, Jens Aalborg, interesse for Sagen. Han kjøpte den østre delen i 1742. Parten blei seinere overdratt til halvbroren Antoni Friling, som overtok eierskapet av Val. Etterat Antoni døde 1765, solgte enken Margrete Gram denne gårdparten i 1770 til sin søstersønn Ola Berntsen Hertenberg fra Bragernes, f. ca. 1730, g.m. Berte (Barte) Malene Ramm, f. Lom ca. 1726. Fra 1770 bodde det etterkommere etter Hertenberg på en av Sagenbrukene helt fram til 1928. Da solgte Laurits Sagen gården, bruk nr. 4, til Ludvig Østvold, Snertingdal. Om slekten Hertenberg kan man lese mer i Norsk slektshistorisk tidsskrift.

De folka som bodde i Sagen livnærte seg mest på sagbuksvirksomheten. Familien Hertenberg levde også av underoffiserjobben som Oles eldste sønn Antoni (Antonius) overtok. Seinere blei han kjent som plankekjører i «byvegen». Det var sønnen Lars Hertenberg, 1801-1879, som overtok jobben som plankekjører inntil Jernbanen (Hovedbanen Kristiania- Eidsvoll) overtok mye av jobbens hans etter 1854.

I folketellingen 1865 står Lars Hertenberg oppført som gårdbruker med familie på Sagen. Her nevnes

«Lars Hertenberg husfader og gaardbruger, gift, alder 66 Marte Larsd. Hans kone, gift, alder 57».

Hjemmевærende 7 barn, deriblant «Maren Larsd. Deres datter ugift alder 20».

Straks etter denne folketellinga måtte Maren dra til Christiania for å tjene til livets opphold ved å bli tjener hos en privat familie. Der hadde hun på en eller annen måte kommet i kontakt med en fotograf, dansken Johannes Petter Lindegaard, som holdt til «Kongens gade 12». Etter 1875 var han blitt en gift mann og holdt til i Toldbugaden 22.

Fotoet av Maren er tatt før hun blei gravid i 1870 med en ukjent elsker. Hvem kan ha hatt råd til å få henne fotografert hos en kjent fotograf i Christiania? Hun kan jo ha hatt noen rike slektninger i byen som spanderte dette foto av henne?

Hva skjedde videre?

Det kan vi lure lenge på. Maren dukket opp som høygravid den 15. september 1870 hos familien på småbruket Torgenrud, et avsidsliggende og veiløst småbruk i «Skogskroken» i Skedsmo. For å redde henne fra å komme i «uløkk» fikk hun hjelp fra familien i Torgenrud. Hun kan ha kjent dem fra før. Kona i Torgenrud, Anne Marie Eriksdatter, f. 1833 d. 1926, var en kjent skikkelse i bygda. Hun var kjent bl.a for sin vakre stemme. Hennes mann Martin Larsen Torgenrud, 1836-1921, var kjent som en driftig bonde. Blant annet fikk han gjenryddet nabogården Bålerud, som var en plass under Branderud, den av gårdene i Skogbygda som var det første bruket som blei gjenryddet etter «Svartedauen». Heldigvis for Maren hadde Martin en yngre gifteklar bror, Lars Larsen f. 1839. Ekteskapet ble arrangert, og Maren blei reddet fra å komme i «uløkk», som hadde blitt en personlig katastrofe for henne.

Ved innføringen av dette giftemålet skjedde det noe merkelig. De som sto bak bryllupet har fått presten til å skrive inn feilaktige opplysninger i kirkeboka. Her blir Marens far innskevet som «Martin Larsen» og ikke som hennes virkelige far Lars Hertenberg.

Det endte med at Maren og Lars blei småbrukere på Torgenrud. Allerede 9. november 1870 fikk Maren sønnen Ludvig, som ikke var noen oppkallingsnavn i slekta. Den neste sønnen Otto f. 1872 var et sterkt oppkallingsnavn i slekta.

Det som videre skjedde med hovedpersonene i denne historia skal kort fortelles her:

Maren fikk følgende barn født på Torgenrud i tillegg til Ludvig: Otto, Martin (min bestefar), Betzy, Anne Marie, Lena, Lars, Maren og Marta. I 1890 blei familien berørt av en tragisk hendelse da døtrene Anne Marie og Lena døde av difteri, Lena i mai måned, 10 år gl. og Anne Marie i juni måned 12 år gl. Dette var nok et hardt slag for familien på den veiløse gården Torgenrud. De barna som bodde hjemme blei satt bort til andre med bedre veiforbindelse til bygda. Torgenrud fikk ikke kjørevei før i 1920-åra. Inntil da hadde det vært mulig å komme fram med hest og kjerre/slede, når været tillot det.

Foto av Maren Larsdatter tatt på Mellom Asak ca 1992.

Da den største gården i Asakgrenda, Mellom Asak, gikk under hammeren på auksjon 12. februar 1891 fikk Maren Larsdatter sitt ønske oppfylt. Hun hadde ikke penger sjøl, men hun visste at hennes mann, Lars Larsen, hadde en rik fetter på Berg i Skedsmo, Jens Olsen. Jens Olsen Berg la inn et bud på kr 36 000. Han betalte kontant og blei eier av Mellom Asak. Det betydde at Maren kunne ta med seg sin familie og flytte til storgården Mellom Asak i Skedsmo.

Marens svoger, Martin Larsen, hadde året etter, i 1870, kjøpt tilbake halve odelsgården Østre Asak, og flyttet dit med familien. Det er den delen som i dagligtale fikk navnet Østigar'n, der hvor kirkeruinen på Asak ligger i dag. Martin brukte Østigar'n i 15 år til hans eldste sønn Otto, f.1864 på Torgenrud, var klar til å overta gården. I 1888 hadde han flyttet til Nes på Romerike, og iflg. folketellingen fra 1891 bodde han på storgården Frogner, som han hadde kjøpt av et barnløst ektepar.

Martin blei ikke lenge på storgården Frogner. Da hans nest eldste sønn Jens Martinsen var voksen nok, fikk han overta Frogner i Nes i 1893. I folketellingen 1891 har sønnen Jens tatt navnet Asak som etternavn. Det samme gjør Martin før han flytter tilbake til Torgenrud.

Det var overraskende at Martin med resten av sin familie flyttet tilbake til Torgenrud i Skogskroken, som i 1890-åra fremdeles ikke hadde noen kjøreveg. Martin gjorde det kanskje for å hjelpe broren som var i stor gjeld til sin fetter på Berg. Broren hadde kjøpt Mellom Asak i 1891 for at Lars og Maren skulle få en større gård. Der ble Martin boende til 1906. Da solgte han gården til familien Myhrvold. I dag er gården fremdeles i samme slekt, nå med adkomst via bilveg. Martin og kona Anne Marie Asak var nå blitt over 70 år gamle, og de valgte å flytte tilbake til odelsgården Østigar'n Asak hvor de levde til de døde.

Hva skjedde videre med Maren?

Hun fikk ønske sitt oppfylt, men fikk ikke noe langt liv der. Hun døde på Mellom Asak i 1903 av lungebetennelse, men rakk å bli bestemor til familien som seinere skulle få overta Mellom Asak. Det var Betzy f. 1876 g.m. Petter Opsahl, Sørums, som fikk overta Mellom Asak 1905. Skjøte på gården Mellom Asak fra Lars Larsen til

Fotografiet er tatt før Maren blei gravid i 1870 med en ukjent elsker? Hvem kan ha hatt råd til å få henne fotografert hos en kjent fotograf i Christiania? Hun kan jo ha hatt noen rike slektninger i byen som spanderte dette fotoet?

svigersønnen Petter Opsahl gitt juni 1911.

Maren Asaks eldste sønn Ludvig var delvis tatt til nåde da han ifølge folketellingen 1900 var bosatt på Mellom Asak som «kjører». Men etter Marens død i 1903 blir han igjen skjøvet ut i «kulden». Han giftet seg i 1906 med ei husmannsjente fra Aurskog, Anna f. Hagen 1884. De bosatte seg på gården Kongsrud, innerst i Skogskroken, uten skjøte, men etter at de fikk arv etter salget av Mellom Asak i 1911, fikk de bedre råd. Da kjøpte de plassen Sørli hvor Anna kom fra i Aurskog, og flyttet dit. Ludvig Asak døde der 1921, 50 år gl.

Konklusjon

Bare en DNA-undersøkelse kan vel finne ut hvem som er biologisk far til Ludvig. Ut fra de historiske hendelser som har kommet fram ved de siste

undersøkelser jeg har gjort, er det mye som tyder på at den juridiske faren, Lars Larsen, ikke er faren til Ludvig Asak f. 9 november 1870. At den omtalte redningsmann, Martin Larsen Asak kan være biologisk far kan man vel ikke se bortifra. Likevel kan man heller ikke se bortifra at unnfangelsen har skjedd mens hun var tjener i Christiania. Mine muntlige kilder lurte på dette så lenge de levde, og ikke fått svar.

Mye av stoffet bygger på muntlige kilder:

Takk til:

1. Gudrun Asak f. 1914 d.2 004 (bilde-eier, muntlig kilde fra ca. 1970.)
Hun var datter til Anna og Ludvig.

2. Torbjørg Opsahl f. 1948 d.2010 (bilde-eier, muntlig kilde fra ca. 1990.)
Hun var Gudruns niese og datterdatter til Anna og Ludvig.

Fra arkivet: Ny jordmor i Sørum

Av Randi Fjørstad

Jeg fant to små håndskrevne brev i historielagets arkiv. Begge er datert i 1888, og forteller kort om at det er ansatt ny jordmor i Sørum. Jeg fikk lyst til å lete litt. Kanskje var mulig å finne ut litt mere om det å være jordmor i Sørum på den tiden, litt om brevskriverne, og litt om mottakerne i tillegg.

Brev 1, datert 29. oktober 1888, er skrevet av amtmannen i Akershus, Johan Collet, og mottakeren var distriktslegen i Ullensaker, Dr. Nils Windfeldt Thoresen, som igjen sender brevet videre til ordfører Wethal i Sørum «til underretning»:

«Fra Amtmanden i Akershus til Hr. Distriktslægen i Ullensaker.

Jordmoder Maren er o.d. konstitueret som Jordmoder i Sørum Thinglag indtil 31. desbr. D.a. paa samme Betingelser som den tidligere, hvilket herved meddeles hr. Distriktslæge under henvisning til Deres skrivelse af 25.d.m.

*Christiania 29. Oktbr. 1888
Johan Collet»*

Brev 2, datert 1. november 1888, er skrevet av fogden i Nedre Romerike, J.D. Fürst. Mottakeren er ordføreren i Sørum, som var Amund E. Wethal det året.

«Hermed har jeg den ære at meddele, at Amtet i skrivelse af 29. f. M. har tilkjendegivet, at Jordmoder Maren Larsen af Moss er konstitueret som jordmoder i Sørum Thinglag indtil 31 Decbr. Førstk.

*Skedsno, 1. Novbr. 1888
J. D. Fürst»*

Det første brevet er undertegnet av amtmannen Johan Collet. Men bare undertegnet. Selve brevet er nok skrevet av en klerk/en sekretær. Det ser man ved å sammenligne håndskriftene. Collets fulle navn var Johan Christian Collet. Han var stiftsamtmann i Akershus fra 1859 til sin død i 1895. I dette lille brevet varsler han om at det til Sørum (som lå under Ullensaker legedistrikt) ville komme en ny jordmor. Hennes navn var Maren, og hun kom fra Moss. Han oppgir ikke Marens etternavn. Heller ikke navnet på jordmoren som skulle avløses. Hun som skulle avløses omtales bare som «den forrige».

Den «forrige», som Maren skulle overta som jordmor etter, var Berthe Carine Karlsen som nylig var død. I første omgang ble Maren «konstituert» frem til årsskiftet,

Nybygget på Simenslykkja fra 1862. Egen inngang til «jordmorleiligheten» t.v.

men ble senere fast ansatt. Hennes fulle navn var Maren Andrea Larsen. Maren døde i 1893, etter fem år som jordmor i Sørum.

Sørums første jordmor

Marens forgjenger, Berthe Carine Karlsen, var i sin tid den først ansatte jordmoren i Sørum kommune. Ansettelsen, eller «beskikkelsen som jordmor» som de uttrykte det den gang, skjedde den 15. september 1842, seks år etter at kommunen i Formannskapsloven av 1836 fikk ansvar for «skolevesen og en jordmorstilling».

Berthe Carine Karlsen, som var født i Skien i 1812, bodde allerede i Sørum. Hun var gift med Søren Peter Karlsen, født i Oslo i 1808. Vielsen mellom den 23 år gamle Berthe Carine og den 28 år gamle Søren Peter foregikk i Sørum kirke i 1835. Søren Peter var snekker. Om det var hans arbeid, eller noe annet, som førte dem til Sørum vet jeg ikke.

Men det var et driftig ungt par dette. Allerede samme år som de giftet seg, kjøpte de en tomt av bruket Vest-Bingen. Festekontrakt, eller festeseddel som det også ble kalt, ble tinglyst i 1835. Byggetomten lå mellom gården Vest-Bingen og Glomma, ved en plass kalt Utsikten. Dette er en plass som man ikke kjenner fra skriftlige kilder. Det fantes ikke mange navngitte plasser under Vest-Bingen før mot midten av 1800-tallet. Fra 1700-tallet og tidlig 1800-tall kjennes bare Løkka og Østli. Men det bodde flere jordløse husmenn på Vest-Bingen.

På tomten Utsikten ved Vest-Bingen bygget de seg et lite hus. Da Berthe Carine

ble ansatt som jordmor i 1842, flyttet de imidlertid til Simenslykkja, Sørvald, som Sørum kommune hadde kjøpt av kirkegjener Ole Svendsen. Familien Karlsen ble boende i det gamle huset på Simenslykkja i 20 år, og her ble flere av barna deres født. I 1862 bygde kommunen en ny bygning på Simenslykkja, innholdende skolestue, lærerleilighet, jordmorleilighet og et rom til kommunemøter. Berthe Carine og Søren Peter flyttet inn i den nye jordmorleiligheten.

I Folketellingen 1875 finner vi dem under Sørvald, i jordmorleiligheten. Da bor de sammen med 3 voksne barn. Datteren Maren Birgitte er 32 år og yrket oppgitt til «Hjælper foreldrene». Sønnen Anton på 20 år benevnes som skolelærer, og sønnen Johan på 26 år beskrives som «tilreisende søn». Alle barna bruker Sørensen som etternavn. Mannen Søren Peter er «inderst (en som bor til leie, men har eget hushold) og snedker», og Berthe Carine er fortsatt jordmor. I andre deler av huset bodde den gangen «Kredsskolelærer og Communekasserer Anders Andersen med fire døtre og to sønner.»

Berthe Carine og Søren Peter ble boende i leiligheten frem til Berthe Carine døde 29. september i 1888. Da var hun 76 år gammel og fremdeles i fullt arbeid. Dødsårsaken er i kirkeboken oppgitt til bronkitt. Hun ble gravlagt fra Frogner kirke. Enkemannen Søren Peter flyttet til en datter bosatt på Horgen i Udenæs. Der døde han ett år senere.

I løpet av en periode på 23 år (1835-58) fødte Berthe Carine syv barn, fem døtre og to sønner. To av døtrene døde som små. Begge sønnene emigrerte til Amerika.

Dr. Thorgeir Svanøe

Distriktslege Nils Winfeldt Thoresen

Siden vi ikke har funnet bilde av jordmora tar vi med bilde av ei jordmorveske fra den tiden Berthe Carine og Maren var jordmødre her i Sørum.

Dr. Ingvald Asker

Amtmann Johan Chr. Collet

Jordmorens betingelser

I Sørum Herred bind 1 står det om Berthe Carine: «hennes lønn ble fastsatt til 10 spd. årlig og fritt hus på Sørvald. Dessuten hadde hun 16 spd. i årslønn fra amtet». Berthe Carine omtales også som «eksaminert jordmor». Årlig inntekt var totalt 26 Spd. i 1842.

Som vi ser av brev 1 blir jordmor Maren ansatt på samme vilkår som sin forgjenger Berthe Carine, bl.a. med fritt hus. Fritt hus betydde at jordmora fikk bo i jordmorleiligheten som kommunen eide. Vi kan derfor regne med at jordmor Maren flyttet inn i leiligheten da Berthe Carine døde og enkemann Søren Peter flyttet ut i 1888. Etter Marens død i 1893 viser Folketellingen 1900 at Marens etterfølger, jordmor Hilda Svendsen, bodde i jordmorleiligheten. Hilda bodde i leiligheten frem til 1905. Da ble hun avløst av jordmor Johanne Aagaard. Etter fem år flyttet Johanne, og ble avløst av jordmor Augusta Pedersen. Augusta bodde kun noen måneder i jordmorleiligheten i 1910. Etter det har jeg ikke funnet noen oversikt.

Var betingelsene gode eller ikke?

Jeg har ikke funnet mye å sammenligne med, men som en kuriositet kan jeg jo ta med at i 1822 (altså 20 år før Berthe Carine ble ansatt i Sørum) ble Skedsmo og Nitteal ett jordmordistrikt. Da var lønna for jordmora der: 16 spd. årlig, pluss 2 favner ved (eller 4 spd.), hus med hage (eller 20 spd.), ett kufor (eller 10 spd.). Jordmora kunne altså velge om hun ville ha penger utbetalt, naturalia, eller en kombinasjon. Utgiftene til jordmor ble etter 1898 delt mellom staten, amtet og herredet.

Jeg har ellers funnet en liten opplysning i Sørum bygdebok om at «Lønnen til jordmor Berthe Carine ved ansettelsen i 1842 tilsvarte lønnen som de yngste lærerne fikk på den tiden, ca. 26 Spd. Videre står det at: Lærernes lønn steg etter hvert til 60 Spd. Om lønna til jordmora steig vites ikke».

«Vaksinatriser»

Jordmora arbeidet tett med distriktslegen på den tiden. Når koleraepidemiene

nærmet seg, og andre smittsomme sykdommer rammet bygda, måtte de hjelpe til med vaksiner. De ble kalt «vaksinatriser». De fikk ekstra betaling for hver vaksiner, bl.a. kunne hun få 12 skilling for hver koppevaksine. Og alle måtte koppevaksinere seg. Man fikk hverken konfirmers, giftes, eller bli tatt opp som elev ved høyere skoler, hvis den vaksinasjonen ikke var i orden. Så det å være «vaksinatrise» var en god biinntekt.

Da Maren Andrea Larsen kom til Sørum i 1888 var Dr. Ingvald Asker (1859-1926) fattiglege i Ullensaker legedistrikt, og han var leder av Sunnhetskommisjonen i Sørum. Fra 1870 hørte Sørum til Ullensaker legedistrikt. Før den tid hørte Sørum til Aker legedistrikt. Jordmor Berthe Carine arbeidet sammen med distriktslegen Dr. Asker fra 1883 til hun døde i 1888. Jordmor Maren arbeidet sammen med dr. Asker fra 1888 til 1890. Da flyttet dr. Asker tilbake til Kristiania, og dr. Thorgeir Svanøe overtok som fattiglege med ansvar for Sørum.

I hele perioden (fra 1878 til 1919) var det dr. Nils Windfeldt Thoresen som var distriktslege i Ullensaker. Windfeldt Thoresen var hele tiden bosatt på Eidsvoll, så dr. Asker og dr. Svanøe var de legene jordmor og pasienter forholdt seg mest til. Dr. Asker omtales som en usedvanlig elskverdig og hyggelig mann, meget avholdt. Han døde 52 år gammel av tuberkulose. Dr. Svanøe beskrives som en meget aktiv herre. Han var, i tillegg til å være fattiglege, lege og bestyrer ved Jessheim pleiehjem for tuberkulose, samt jernbanelege ved Hovedbanen. Hvor mye tid som ble igjen til syke i Sørum kan en jo lure litt på.

Utdannelse

Hvor «våre» jordmødre, Berthe Carine og Maren, tok sin utdanning har jeg ikke funnet dokumentasjon på. Men mest sannsynlig ble de utdannet i Christiania. Norge fikk sin egen jordmorskole i 1818. Den fikk navnet: Fødestiftelsen i Christiania. Før den tid måtte man vise vitnesbyrd fra jordmorskolen i København. Og vitnesbyrd alene var ikke nok. Man måtte også legge frem vitnesbyrd i sedelighet, utstedt av den som var hennes sjelesørger. Ca. 50 norske kvinner tok utdanning som jordmor i

København mellom 1766 og 1818, før jordmorskolen i Christiania åpnet.

I februar 2018 kunne jordmorutdanningen feire 200 år i Norge. Det første utdanningsløpet var ettårig og krevde ingen spesielle teoretiske forhåndskunnskaper. Men noen kriterier hadde man. For å bli undervist i jordmorkunsten skulle man være kjent for «medlidendehed og læredyktighed, og ikke være egensindige, trættekjære eller tilbøyelige til drikk». Intet mindre.

Etter hvert ble det ytret misnøye med jordmorutdanningen, både fra leger og fra jordmødrene selv. Det ble påpekt at utdanningen i Kristiania sto langt tilbake sammenlignet med våre naboland med toårig utdanning. Opptakskrav var også stadig gjenstand for debatt.

Fra 1952 har jordmorutdanningen endret seg med jevne mellomrom. Opptakskrav ble gjenstand for debatt, noe som førte til krav om sykepleieutdanning som opptak. I 1965 ble det vedtatt et obligatorisk praksisår. Fra 2015 ble utdanning en masterutdanning. I dag kan man også gå videre å ta doktorgrad uten å måtte ta veien om en annen mastergrad, slik de måtte tidligere. Og – dette har i dag blitt Oslo Mets største masterutdanning, melder Den norske jordmorforening stolt. I tillegg kan seks kvinner smykke seg med tittelen professor i jordmorforfag.

Som et lite ps til slutt må jeg bare peke på at det ikke har vært vanskelig å finne bilder av mennene jeg skriver om her. Bilder av kvinnene derimot er det helt umulig å finne. Selv om jordmødrene faktisk var de første kvinnene som fikk yrkesutdanning, og uten tvil var en særs viktig person i bygda – med hyppige barnefødsler og legene stort sett milevis unna, så er de ikke foreviget på bilder.

Kanskje det er på tide å foreslå at Sørums første jordmor Berthe-Carine, som også fungerte lengst, får en vei oppkalt etter seg?

Kilder:

Sørum Herred bind 1 og 2
Sørum Bygdebok bind 4
Jordmor på Romerike av Helga Sund
Sørum Ministerialbok 1878-1914
2 Brev fra 1888, historielagets arkiv
Artikkel Aftenposten 2018

Flyfoto fra 1963.

Stykket, en slektsgård i Blaker. Min tid på gården

Av Per Stykket

Stykket heter gården der jeg vokste opp. Den er nevnt i kilder helt fra 1688 og er antageligvis den gården i Blaker som har vært lengst i samme slekt. Nå er det 11. generasjon som eier Stykket.

Mye av det jeg tidligere har fortalt om Stykket, hadde vært glemt om ikke far hadde ført nøyaktige notater i landbruksalmanakker og andre notisbøker og tatt vare på dem. Til en viss grad har jeg prøvd å følge min fars eksempel.

Disse opptegnelsene blir mer verdifulle ettersom tida går, og notatene får enda flere minner til å komme tydelig fram. Jeg vil gjerne formidle mine personlige minner videre til dem som kommer etter oss. Så tror jeg at mange som også opplevde denne tida vil kjenne seg litt igjen, og kanskje huske noe fra sine egne «gode, gamle dager».

Tørkesommer, tatere og tankbil-turer

Ettersom jeg ble født i 1943, tilhører jeg den heldige generasjonen som har fått oppleve oppgangstider og økt levestandard gjennom et helt liv. Utrolige teknologiske framskritt har blitt gjort, og på mange måter lever vi i en helt annen verden enn den jeg vokste opp i.

De første tydelige minnene mine er fra tørkesommeren 1947, fordi det skjedde så mye som berørte gården. Våningshuset ble ombygd og fikk et oppløft på midten. Det gjorde andre etasje mer romslig og gav bedre plass for en utleiedel. Under bygginga fungerte en stor

presenning som tak i soverommet mitt – det var spennende for en fireåring. At regnskurene uteble denne sommeren, var slik sett helt greit!

Jens Kvaksrud, som var fars svoger, hadde sag på Lystadmoen og et snekerverksted i tilknytning til den. Han lagde alle dører, vinduer og kjøkkeninnredning, og for dette fikk han mest betaling i naturalia: Flesk, poteter, egg, mjøl og høns fra Stykket.

Ellers var det mye trafikk hos oss den sommeren, for naboene hentet vann i ilen nedenfor havna vår. Der var det tilsig av vann selv når alle gårdsbrønner ble tørre.

Høsten 1945 fikk far jobb som sjåfør

og bilmekaniker hos Brødrene Nitteberg, som da hadde sitt verksted i Lybekkdalen nær Østbygårdene. Brødrene var forresten fars nevøer, sønner av hans eldste bror Ludvig Nitteberg. (Han tok etternavn fra gården nær Rånåsfoss, som han hadde i åra 1929-1946.)

Brødrene hadde avtale om transport av mjølk fra meieriene på Brandbu og Kirkenær i Solør til Fellesmeieriet i Dælenggata i Oslo. Far hadde mye av denne kjøringa. Jeg fikk være med på en rekke turer med tankbilen i 1948. Det var stas for en nysgjerrig og allerede bilinteressert femåring. Meiersken på Brandbu pleide å gi meg ei lita flaske med fløte når jeg var med.

Sommerbesøk av slektninger fra Vågåmo.

Fra turene til Kirkenær husker jeg best den elendige trebrua ved Kongsvinger – først i 1954 kom ei ny hengebru i betong.

Tankbilen var en tysk Vomag – opprinnelig en militær lastebil fra krigens dager. Stort sett alle kjøretøyene til Brødrene Nitteberg var «krigsbytter». Bilmerker de ellers hadde var Granit, Graf Stift, Heinkel, Horch og M.A.N.

Hver sommer, i hvert fall fram til 1953, hadde vi besøk av taterne. Taterne hadde fast leirplass på Teie i Sameienkroken. Det var spennende for oss barna å besøke dem i leiren. De kom naturligvis også til Stykket for å selge knapper og sysaker, og de var svært interessert i klokker. De ble borte da Stortinget i 1953 tok fra dem retten til hestehold. Det ble sagt at det var for å stoppe dyreplageri, og det fungerte jo som en slags unnskyldning for å hindre taterne i å leve på sin måte.

Begivenheter i 1949

Året startet med en lykkelig begivenhet i vår familie. Den 6. januar ble min søster Marie født hjemme på Stykket. Ruth Hammer, bygdas jordmor, var til stede, og alt gikk som det skulle. Ingrid og jeg var på juletreff på skolen senere på dagen. Jeg tok med en ekstra godtepose til lillesøster, men fru Hammer avviste den med et stort smil. Det var alt for tidlig med godterier til babyen, så jeg fikk nok tømme posen selv.

Om høsten det året skjedde det to tragiske ulykker som har satt seg i minnet.

I september var det bilrace på Gardermoen. Brødrene Nitteberg stilte med buss (en gammel Reo) for en lokal gjeng med bilinteresserte. Jeg var heldig og fikk være med. Det ble et dramatisk løp; svensken Sture Selander mistet styringa og kjørte ut i en 90 graders sving og rett inn i tilskuermassen!

Blid konfirmant i ny dress. Året var 1958.

Selander og to tilskuere ble drept.

Jeg så heldigvis ikke selve ulykken, men det gjorde et stort inntrykk på publikum. Det var noe annet fra den turen som gjorde mest inntrykk på meg: Jeg var seks år og svært matglad. Av far fikk jeg et stort pappbeger med suppelåpskaus, og jeg hadde store forventninger til dette måltidet. Men jeg ble dypt skuffet – det var knapt en kjøttbit i min porsjon!

Den 20. november skjedde noe jeg fortsatt husker godt, det var flyulykken i Hurum. Et Douglas C-47 fly (Dakota) styrtet i skogen under innflygingen til Fornebu med 34 personer om bord. Bare en av dem overlevde – en 12 år gammel jødisk gutt som het Isac Allal. Ulykken gjorde et enormt inntrykk på det norske folk, og var med å danne utgangspunkt for det sterke Israel-engasjementet som fulgte i tiden som kom.

Isac Allal besøkte ellers Norge i 1971 og døde i 1987, bare 47 år gammel.

Konfirmasjonsselskapet ble holdt hjemme på Stykket.

By-jubileum

Oslo feiret sitt 900-årsjubileum i 1950. Rådhuset, som var påbegynt i 1933, ble offisielt innviet, og i tiden 14. til 17. mai var det festligheter i byen. Jeg fikk oppleve feiringen og bodde hos våre tidligere leieboere Hanna og Eugen Olsen. De tok meg med til et stort tivoli ved Skansen. Her var det en svensk motorsyklist som gjorde furore, Først kjørte han på veggen i ei stor tønne; etterpå kjørte han med bare felger på ei stram line! Jeg husker det som det var i går!

Moteriktig ungdom tidlig 60-tall

Skolegutt

Far hadde gått på skole på Fossum, men nå var sentraliseringen begynt for lengst, så vi måtte ta buss til Haugtun skole. Likevel fikk jeg de samme lærerne som far hadde hatt: Karen Sønderaal i småskolen, og hennes mann, Ivar, i storskolen.

Det var en aha-opplevelse å knekke lesekode. Etter noen uker fant jeg ut at bokstavene kunne bli til ord – jeg kunne lese!

Skolebarns helse var viktig i etterkrigstida. Renslighet og vitaminer skulle alle få tilgang til, for fremdeles var det nok så som så med hygiene og kosthold i mange hjem.

Det var obligatorisk dusj en gang i uka på Haugtun. Vi ble skikkelig skrubbet av fru Sønderaal og fru Torgersen (vaktmesterkona) mens vi gikk i småskolen. De stilte i regnfrakker og sydvester og gjorde en grundig jobb. Fra 4. klasse og oppover fikk vi vaske oss sjøl, med tilsyn. Lærer Sønderaal dusjet sammen med oss gutta.

Obligatorisk var også det daglige inntaket av en spiseskje tran. Det var ikke noe kjøleskap på skolen, så den var lunken i den varme årstida. Læreren stod for utdelingen, det gikk ikke å lure seg unna.

Som følge av avstanden til skolen oppe i Blaker, hadde vi skolebuss. Brødrene Nitteberg hadde dette transportoppdraget også. Skolebussene var omlakerte krigskjøretøy. Den største var av merket Graf Stift, og vi kalte den for Osebergskipet på grunn av størrelsen.

Konfirmasjon i neste generasjon. Her står fra v: Per Inge, far Per, mor Ingunn, konfirmanten Lars Håkon. Yngstemann Ole Petter foran.

Bussholdeplassen var på Høgda-toppen, ikke i enden av Gutua, som nå. Det syntes vi som bodde langs Gutua var urettferdig, for det ble langt å gå. For å korte ned veien, gikk vi over jordene, langs gjerdet mellom eiendommene til Orderud og Myhrvold, året rundt. Det ble mye skittent fottøy.

Når vi kom inn på skolebussen, var det et strengt ritual som måtte følges. På andre rad – på høyre side rett ved døra – satt fru Sørlie. Hun var husstelllærerinne på Haugtun, og ganske striks. Vi måtte ta av luene og hilse pent når vi kom inn på bussen. Unnløt vi å hilse korrekt, grep hun oss i armen og opplyste om «folkeskikk».

Vi får lastebil og drar på ferie til Vågå

Den 16.juni 1951 var en stor dag! Da var jeg med far til Oslo og hentet en 1932-modell Chevrolet Super Six lastebil hos firmaet Evjen & Hette. Prisen var 2600 kr. Det var stor stas å få et motorkjøretøy på gården. Traktor hadde vi aldri på Stykket, her var det hestedrift helt fram til 1961.

Det ble et par turer til Sverige med lastebilen for å kjøpe sukker. Vi «sukkerungene» - med egen kvote - satt på lastepanet.

Sommeren 1953 var vi for første gang på ferietur med lastebilen. Vi dro helt til Vågå og besøkte slektningene på mors side. Det var moro med onkler og tanter og alle søskenbarna, men selve turen var også en opplevelse. Far gjorde klar ei «hytte» på lastepanet, et rom med tre-lemmer som vegger, og taket var en presenning som hvilte på noen rørbøyer. Det høres vel elendig ut i dag, men den gangen var det helt

«innafor». Til matlaging hadde vi med en «Primus»-type kokeapparat som ble fyr opp med tørrsprit. Vi syntes det var helt topp.

Far brukte en del «Traktorparafin» som drivstoff. Den var egentlig for landbruksmaskiner - og billig. Aberet var at den var bare på 75 oktan. Det ble mindre motorytelse og mer røyk ut av eksosanlegget. En rasende bilist lå bak oss mesteparten av Brøttumbakkene før Lillehammer, og i det han passerte hyttet han med neven og brølte: «Slutt å gi i hjel folk med traktorparafin!»

Barnetide og nyheter

Interessen for verden rundt våknet da jeg lærte å lese, for jeg ble raskt en ivrig avisleser. Jeg fulgte nøye med på Korea-krigen, og jeg husker godt da det endelig ble våpenhvile i juli 1953.

Andre nyheter brant seg også inn i min erindring., som denne fra årsskiftet 51/52: Det var den dansk-amerikanske sjøkapteinen Kurt Carlsens heroiske kamp for å redde skipet «Flying Enterprise» i Atlanterhavet, sørvest for Irland. Det var sterk storm, og skipet fikk slagside. Hele mannskapet, bortsett fra Kurt Carlsen, gikk i livbåtene og ble tatt opp av skip som kom til, men Carlsen nektet å forlate skipet. Etter sju døgn i ensomhet fikk han selskap av styrmann Kenneth Dancy fra slepebåten «Turmoil». På et berømt bilde som gikk verden over, ser vi kaptein Carlsen og styrmann Dancy der de klamrer seg fast utenfor rekka på det dødsdømte skipet. Karene ble verdenskjendiser etter dette, Carlsen får dannebrogordenens ridderkors i den danske ambassaden i London, og når han ankommer New York, møter han

hyllest fra 300.000 mennesker under kjøreturen til rådhuset.

Vinter-OL i Oslo i 1952 var jeg ikke så opptatt av. Foreløpig var jeg ikke særlig sportsinteressert. Men jeg husker godt OL-hymnen «Han Mass og han Lasse» som gikk om att og om att på radioen.

Det var mer spennende å høre på nyheter og barnetimen i radioen den gangen. I barnetimen var det alltid hørespill, det var fint. En spennende og gripende hørespill-serie var «Frengeløs», som ble sendt i seks episoder i 1953. Fra nyhetene dette året husker jeg spesielt de katastrofale oversvømmelsene i Holland. Den 1. februar brast dikene på flere steder og 1600 mennesker omkom. De store ødeleggelsene førte til innsamlingsaksjoner i en rekke land.

Mer gårdsarbeid for odelsgutten

Etter hvert måtte jeg ta mer aktivt del i arbeidet hjemme. Vi hadde jo drengen Olaf, men jeg måtte oppdras som odelsgutt og lære yrket fra bunnen av. Jeg var relativt småvokst, så Olaf tok seg av hestekjøringen inntil jeg begynte å dra i været. En oppgave var luking av turnips på forsommeren. Så ble det slåttonn, og til hesjinga trengtes det folk, også guttunger. Slåmaskin-kniver og ljaer trengte å slipes ofte under slåttonna, og å dra slipesteinen var en jobb som falt på meg. Tråkking av høylass var typisk «barnearbeid», det var også henting og levering av kuene på havna i samband med melkinga.

I august/september var det skuronn. Da var jeg med og lagde kornband som ble satt sammen i «rauk» for å tørke. Under slåttonn og skuronn lånte vi hest hos Bredholen. Øvind Schea og vi hadde felles slåmaskin. Selvbinderne kom først på slutten av 50-tallet.

Treskinga var et kapittel for seg. Etter at kornbanda var kjørt inn på låven, kom treskeverket på plass i oktober/november. Det var felleseid og gikk på omgang. Treskeverket var av fabrikat Thermænius, og ble drevet med reimdrift og en elektrisk motor på meier. Når det treskes, blir lufta fylt av støv og agner, og jeg var som barn plaget av såkalt «høyastma». Under treskinga et år mistet jeg pusten og holdt på å kveles. Under stor dramatik ble jeg båret inn på kjøkkenet og «dampet» under et håndkle. Da ble det mulig å puste normalt igjen. Men etter denne

hendelsen slapp jeg unna direkte treskearbeid på låven.

Med tida ble jeg stor og lang nok til å utføre både melkekjøring og møkka-kjøring med hest.

Det året jeg ble sportsidiot

Hva som utløste sportsinteressen, vet jeg ikke, men det kan ha vært EM på skøyter i Davos i 1954. Haugtun skole ble bygd på denne vinteren, og snekkerne hadde med en reiseradio for å følge VM-sendingene. I friminuttene fikk vi også høre på. Vi gikk på skolen lørdag den gang, og under lørdagens sending var det vanskelig å rive seg løs fra radiosendingen og gå ned i sløyd-salen. Hjallis, den store helten, gjorde come-back og ble nr. 2.

Heldigvis var også lærer Sønderaal glad i sport. Under OL i Melbourne i 1956 - da Egil Danielsen kastet spyd til gullmedalje - fikk vi med oss alt via skolens høytaleranlegg.

Både skøyter, ski og friidrett ble det nå spennende å følge med på gjennom radio og aviser. Leken ute ble også preget av dette.

Det var mange fine steder for lek i nærheten, i skogen bygde vi hytter, og til og med en festning av steiner vi fant. I bekken ovenfor Bredholsdammen ble det satt opp en kvernkall, og vi seilte med hjemmelagde lekebåter i Stykket-bekken. Gjemsel blant plankestablene på Tønsberg-saga var også populært.

Men å drive med idrett var nok det som var aller best! De bratte bakkene mot skogkanten egnet seg godt for å lage skibakker. Tilløp, ovarenn og unnarenn var på jordene våre, sletta var på andre sida av bekken på jordet til Wølneberg. Her var det et gjerde som ble brutalt revet ned hver vinter, så Thorleif Wølneberg måtte knurrende reparere gjerdet når våren kom. Jan Engebretsen var helt suveren i bakkene hos oss, mens vi andre trente og hoppet om igjen og om igjen for å bli like gode.

Skøytebane for hockey hadde vi på gårdsbrønnen «Kølabånn», ellers kunne oppsamlet frossent vann på et dårlig drenert jorde gjøre nytten som bane. Ved en anledning gikk Sigurd Svardal og jeg helt til Frysjuva og måkte oss en bane der. Hele dagen gikk med.

Etter at jeg fikk lengdeløpsskøyter (Modell Oscar Mathisen) til jul i 1956, ble det populært å sykle til Rånåsfoss og

gå på den «proffe» banen der. Klassekameraten min, Steinar Bakkeheim, bodde like ved. Han var alltid raskest, helt umulig å slå.

Fri-idrett drev vi med når det ikke var snø, både løping og kast. Vi brukte et flatt jorde som arena. For min del ble det mest kast, jeg fikk etter hvert tak i en ordentlig diskos, men spyd og slegge lagde vi sjøl.

Bassenget på Sørumsand (Kuskerudnebben) ble åpnet sommeren 1954. I middagshvilene syklet jeg ned til bassenget og lærte meg å svømme. Det var moro å knekke «svømmekoden»!

At løping ikke ble min sportsgren, kom av at jeg dette året fikk påvist en hjertefeil, jeg hadde en «ulyd». På Rikshospitalet ble jeg undersøkt av legene dr. Efskind og dr. Owren. De gav beskjed om at jeg måtte være forsiktig så jeg ikke overanstrengte hjertet.

Disse to hadde autoritet, de var blitt nesten berømte fordi de var livlegene til kronprinsesse Märtha som døde i april det året. Hennes sykdom og død gjorde inntrykk på folk i Norge. Mange så opp til henne, og hun døde altfor tidlig fra en familie som trengte henne. Mens båren stod i Slottskapellet mellom den 12. og 21. april, var det åpent for publikum. Mor tok meg med til Oslo, og vi gikk rundt båren i Slottskapellet sammen med mange andre.

Midt på 50-tallet

Ved juletider i 1954 ble jeg alvorlig syk, men det hadde nok ikke noe med hjertefeilen å gjøre. Jeg fikk gulsott og var sengeliggende hele jula. Far feiret 50-årsdagen sin den 30/12, så da husker jeg at flere av festdeltagerne kom opp og så til meg utover kvelden.

Jeg kom meg på beina, og var snart ute som vanlig. Men allerede i januar pådro jeg meg lungebetennelse etter å ha blitt gjennomvåt på en skitur. Dr. Borge var hos meg 16 dager i strekk og gav meg penicillin-sprøyter – jeg holdt faktisk på å stryke med, som vi sier i Blaker. En hel måned var jeg borte fra skolen, akkurat i det tidsrommet vi skulle lære å regne med brøk. Heldigvis fant jeg ut av det etter hvert og klarte å lære meg brøkgrening sjøl.

Nå fulgte jeg med på alt innen sport, og motorsport syntes jeg var veldig spennende. Det gjorde inntrykk da den verste ulykken hittil i motorsportens historie skjedde i Les Mans. Under

24-timersløpet havnet en racerbil på en fullsatt tribune i voldsom fart - 250 km/t. 78 mennesker ble drept og mer enn 100 hardt skadet.

På slutten av året hendte det noe som var betydningsfullt for alle i Blaker. Blaker Samfunnshus A/L ble innviet i november 1955. «Hele bygda» deltok i festen på Bruvollen, selv om det var et forferdelig uvær den kvelden. Under arrangementet var det basar, en stor fruktkurv var hovedgevinsten. Denne fruktkurven vant mor. Gjett om det smakte med appelsiner, bananer, dadler og annet godteri som ikke var daglig-kost!

Sportsinteressen får mer næring

Ved årsskiftet 55/56 bodde onkel Erling fra Vågå hos oss en stund. Da fikk jeg virkelig en å dele sportsinteressen med. Han lærte meg å regne ut tidspoeng i skøyter, dessuten var han en habil hoppdommer. 26. februar tok han meg med til Holmenkollen. Der så jeg Anti Hyvärinen vinne spesielt hopprenn foran Arne Hoel og Aulis Kallakorpi. For en opplevelse!

Senere var jeg flere ganger i Holmenkollen sammen med naboen vår, Øivind Schea. Vi var og så 5-mila tre år på rad, i 59, 60 og 61, og hver gang var det Sverre Stensheim som vant.

Jeg var fremdeles en ivrig radiolytter og avisleser når det gjaldt sport, men som med alt annet, ikke noe er som å være til stede akkurat der og da det skjer!

Da jeg begynte på realskolen på KG (Kristelig Gymnasium) i Oslo i 1958, ble jeg raskt kjent med andre friidretts-entusiaster. Skolen lå ikke langt fra Bislett stadion, og gymtimene utendørs foregikk der. Gymlæreren var tidligere juniormester på 400 m hekk, en annen lærer hadde vært i Norgeseliten på 30-tallet. Tysklæreren min, Reidar Fehn, var «frelst» på friidrett, og var sammen med meg på flere stevner. Det var kanskje derfor jeg fikk «bra drag» på tysken?

Jeg ble en tribunesliter på Bislett. Jeg så alt, fra de minste kretsstevnene til landskamper. Landskamper i friidrett var meget populære på 50-tallet.

Å stille på Bislett om vinteren når det var skøyte løp, var også en selvfølge. Men det største høydepunktet innenfor den sporten, foregikk på andre sida

av kloden under OL i Squaw Valley i 1960. Da Kupper'n gikk sin fenomenale 10.000 meter på 15.46.6 hadde jeg øret tett inntil radioen!

Amerikabesøk og 17. mai-feiring med gnagsår

I påsken 1956 fikk vi oss litt av en overraskelse på Stykket da amerikaneren Wayne M. Gunderson plutselig dukket opp. Han var fra Vining i Minnesota og viste seg å være nabo og god venn av min onkel Olaf Brustuen som hadde emigrert i 1926. Wayne var i militærtjeneste i Tyskland, og tok sjansen på å treffe oss da han hadde noen fridager. Han hadde med seg flere gaver; jeg fikk et lite B17-bombefly fylt med sukkertøy og en T-skjorte med teksten «Play Time». Stolt brukte jeg T-Skjorta på skolen, men det ble raskt en bråstopp. Noen ertekroker begynte straks å kalle meg «Play Time», og det likte jeg ikke. En skulle ikke skille seg for mye ut. Ellers gikk møtet med Wayne ganske bra; jeg hadde startet med engelsk i 1954, så det var artig å få testet språkferdighetene på en ekte amerikaner.

Etttersom Blaker nå hadde fått ei splitter ny «storstue», samfunnshuset på Bruvollen, ble 17. mai feiret der. Det huskes nok mest fordi det var temmelig slitsomt. 17. mai-toget ble en lang fottur fra Haugtun skole, via Blaker kirke og aldershjemmet ved Blaker stasjon, så gjennom halve bygda til Bruvollen. De minste ble svært slitne, og de neste årene fulgte det alltid en buss som plukket opp dem som måtte gi seg underveis. Plagene ble litt lindret da vi fikk se en tøff Davy Crockett-film og fikk i oss is, pølser og brus. «Skansegutta» kom også med sin saluttkanon og lagde moro. Alt i alt ble det en bra dag, slik 17. mai skulle være!

Nyheter som gjorde inntrykk

Konflikter og uro ute i verden preget nyhetsbildet den gangen også. Senhøstes i 1956 ble det krig mellom Israel og Egypt, og Suez-kanalen ble stengt.

I Ungarn brøt det ut en oppstand som ble blodig slått ned av russerne. Mange ungarske flyktninger kom til Norge, og to gutter ble elever i klassen vår i kjølvannet av oppstanden.

Her i Norge var det en fly-ulykke som vakte stor oppmerksomhet. Et Bråthen Heron-fly på vei fra Trondheim til Oslo

fløy i tett tåke inn i Hommelfjellet. Det var tolv passasjerer om bord, en av dem var Norges kjendis nr. 1 – Rolf Kirkvaag. På tross av brukket ankel klarte han og en annen passasjer å komme seg ned til Tolga og tilkalle hjelp. Rolf Kirkvaag ble ikke mindre kjent og populær etter denne episoden!

Kong Haakon, som var en avholdt konge, døde den 21. september 1957 og ble begravet den 1. oktober. Avisene var fulle av bilder og fortellinger om kongefamilien, og til begravelsen kom statsledere fra hele verden.

Den kalde krigen fortsatte, USA og Sovjet-Samveldet konkurrerte om å ha flest dødelige våpen og om å få herredømmet i verdensrommet. Satellittene «Sputnik I» og «Sputnik II» ble skutt opp av russerne med en måneds mellomrom denne høsten. «Sputnik II» hadde et levende dyr om bord, hunden Laika. Mange bekymret seg for hvordan Laika hadde det, og med rette, hun døde visst av stress etter noen timer.

Den 12. april 1961 var russerne først ute når det gjaldt romferder igjen. Juri Gagarin ble verdens første astronaut, det første mennesket som ble sendt ut i verdensrommet og returnerte til jorda.

Berlinkrisen samme år fikk konsekvenser langt inn i framtida. Øst-tyskerne stengte grensene mellom Øst-Berlin og de tre vestlige sektorene. Bygging av muren startet samtidig.

Videre skolegang, sommerjobber og en trist hendelse i familien

Da vi var ferdige med folkeskolen våren 1957, avsluttet vi med klassetur til Göteborg. Vi bodde på Paddans Vandrarhem, og vi hadde en fin runde med «sightseeing» på byens kanaler og i havnebassenget. På denne turen var min kommende kone, Ingunn, med. Hun fikk være med besteforeldrene Karen og Ivar Sønderaal, som var våre lærere.

Planen var å begynne på realskolen til høsten, men på grunn av en «glipp» fra Haugtun skoles side, ble ingen søknad sendt. Så da ble det Framhaldsskolen på Haugtun – teorilinjen. Høsten 1958 begynte jeg så i 1A på Kristelig Gymnasium i Oslo. Jeg fant meg godt til rette der, men merket fort at det var lurt å legge av seg Blaker-dialekten for å unngå mobbing.

Sommeren 1959 fikk jeg jobb på

Huset vårt, vinter og sommer 2017.

Lillestrøm Bilcentral – bensinstasjonen og delelageret. Den første sommeren tjente jeg 120 kr i uka. Her jobbet jeg hver sommer så lenge jeg gikk på KG, ved siden av gårdsarbeidet. Jeg sparte til motorsykkkel, og sommeren 1962 ble drømmen virkelighet. Jeg kjørte opp til sertifikat 13. juli, og så kjøpte jeg en «Tempo Sport» motorsykkkel! Om høsten fikk jeg overtalt far til å kjøpe en personbil, en rød Ford V8-1947-modell. Forden ble et gjevt kjøretøy for meg – ikke minst i russetida våren 63.

I 1959 ble mor rammet av brystkreft. Hun ble operert og strålebehandlet på Radiumhospitalet, og vi håpet alle at det skulle gå bra.

Livet gikk videre, jeg begynte på gymnaset, på reallinja. Kunnskapskonkurransen «Samtidsorientering 1959-60» var jeg med i, og nå kom interessen for nyheter til nytte. Jeg ble den beste eleven ved KG. Fritida dreide seg mye om sport.

Men mors sykdom blusset opp igjen, og hun døde den 24. juli 1961, bare 46 år gammel. Det var en traumatisk opplevelse for en 18-åring.

Et hardt slag var det for oss alle, og mye ble annerledes på Stykket. Alle kuene ble solgt eller slaktet. Jorda ble forpaktet bort til tre naboer; Liene mot Monsrud ble forpaktet av Erling Monsrud, havnene nær stykket leide Johan Haugen. Slettene med «traktorjord» forpaktet Jacob Orderud. Vi trengte ikke dreng lenger, så Olaf flyttet til veslebygningen hos Kristian Orderud. Her bodde han til sin død i 1988.

Det er ikke så lett å finne gode minner fra tida rett etter mors død. Men jeg var jo fornøyd da jeg fikk kjøpt meg en moped av en klassekamerat den høsten. Det var en 1959-modell Tempo som ble betalt med 500 kr. Første langtur med mopeden ble til tante Anne (Raudås) i Rygge i Østfold. Jeg kjørte den indre veien gjennom Akershus og Østfold og husker godt regnværet og grusveiene.

Voksenlivet begynner

Etter artium ble jeg immatrikulert ved Universitet i Oslo. Men i stedet for studier begynte jeg å jobbe fulltid på Lillestrøm Bilcentral, og først i 1965 ble det mer utdanning. Da studerte jeg ved Göteborgs Tekniska Institut (GTI), og ble ferdig ingeniør ved årsskiftet 1967/68. Min yrkeskarriere startet i maskinfirmaet Motordrift A/S som den gang var en betydelig leverandør av fjellboringsutstyr. I den bransjen kom jeg til å være helt til 31.12.2018, en yrkesaktiv periode på ganske nøyaktig 60 år.

I 1974 ble far 70 år og pensjonist. Nå ønsket han å overdra gården, som han hadde eid i 42 år, til neste generasjon. 29. januar overtok jeg Stykket på odelskontrakt. Jeg kjente at det ble lagt et stort ansvar på meg med hensyn til å ta vare på Stykket i min tid som eier. Det var mye å ta tak i, så mye av våre inntekter gikk med til gården.

Da jeg overtok, var jeg gift med Ingunn (f. Egeberg), og vi hadde fått to sønner. Vi bodde i andre etasje i våningshuset, far og min søster Marie bodde i første etasje. Huset var trangt for seks beboere, så det ble viktig å bygge nytt våningshus med to leiligheter – et meget stort løft.

Det var nok noen som syntes det nye huset ble litt spesielt. Huset – tegnet av arkitekt Terje Solvang – hadde seksten hjørner. Snekkerne Henry Husmo og Knut Myhrvold var av den gamle skolen, og Knut sa rett ut at han syntes huset var stygt. Det ble mange harde diskusjoner mellom arkitekten og snekkerne. Far måtte tidvis være meglingsmann. Under bygginga var det ei svigerinne av far som spurte ham om bygget skulle bli en

kirke. «Ja,» svarte far, «og jeg skal bo i sakristiet.»

Men vi ble veldig fornøyd med huset, som fungerte i alle år akkurat slik vi ønsket!

Utbedringer på gården i min «regjeringstid»

1977/79: Nytt våningshus. Oppvarmet med jordvarme. Anlegg nr. 3 i Norge.

1980/81: Bakkeplanerte drøyt 60% av jordene slik at gården er klar for maskindrift

1983/84: Støpte dekke under låven og satte inn kjøreporter. La golv i hele andre etasje.

1985: Drenerte alle de planerte jordene

1988: Rettet opp låvetaket og erstattet teglstein med stålplater

2017: Fullrehabilitererte stall og stallgang, erstattet plankegolv med betong

Generasjon I I overtar

Den mellomste av våre tre sønner, Per-Inge (f. 1971) overtok gården i september 2021.

Ingunn og jeg hadde hatt 52 fine år på Stykket. Da flyttet vi til eiendommen Slettemo i Monsrudveien 20, bare 250 meter fra gården. Jeg husker godt at boligen ble bygd i 1951, materialet var «Y-tong», lettbetong, det var et helt nytt og ukjent materiale den gang. Eiendommen var en del av Stykket helt til 1946. Da solgte far teigen «Snippen» til sin nevø Roar Fjellhaug.

Ringen ble på en måte sluttet da vi flyttet hit.

Tilrettelagt for Sørumspeilet av Anne-Marie Lund.

Fortellerkveld 8. mai med Lise Sæther

Tekst: Anne-Marie Lund - Foto: Rita Nyborg

8. mai 1945 er en viktig dag i vår historie. Siden den gang har vi her i Norge hatt fred og frihet! Markering av minnesmerkene er en tradisjon i Blaker og Sørums Historielag, og i tillegg inviterte historielaget til Fortellerkveld i samarbeid med Folkeakademiet Sørums og Blaker Skanse. Det var gratis inngang, og vi serverte kaffe og kaker i håp om at så mange som mulig ville komme til Blaker Skanse denne kvelden.

Til vår store glede var det mange som ville! 80 mennesker satt trangt, men forhåpentligvis godt, i tegnesalen i kommandantboligen. Lise Sæther fortalte om Inger Gulbrandsen, kjent motstandskvinne fra Sørums. Historien er engasjerende i seg selv, og når en dyktig forteller som Lise er formidler, blir det levende og nært. Vi fikk følge ungjenta Inger fra hun som 17-åring kom inn i motstandsarbeidet, ble arrestert i 1942, tida på Grini og til slutt i konsentrasjonsleiren Ravensbrück i Tyskland. Her var hun til hun ble hentet av «de hvite bussene» våren 1945.

Lise la ikke så mye vekt på å skildre grusomhetene fangene ble utsatt for i nazistenes klør. Hun hadde det med, enkelt og rett fram, la ikke skjul på det. Men hun sa mer om hva Inger og medfangene gjorde for å holde ut det som egentlig var uutholdelig, hvordan de fant bittesmå lyspunkter som ga glimt av glede og håp. Slikt trenger vi å høre om i en tid da krigsnyheter og bilder fra krig kan gjøre oss motløse og redde.

På bussreisen hjem fikk Inger se noe hun aldri glemte. De kjørte forbi områder i Tyskland som var ødelagt og

herjet av bomber, og hatet hun måtte ha følt mot sine plageånders forsvant der og da. Hun forstod at det tyske folk også var utsatt for forferdelige lidelser. Krig rammer alle.

Lise la også vekt på at hat aldri var Ingers drivkraft når hun brukte resten av livet til å fortelle om sine opplevelser og erfaringer. Hun ville gjøre sitt for å hindre at noe så grusomt skulle skje igjen. Slik bearbejdet hun sine egne mørke minner, ved å spre kunnskap og opplysning.

Aldri glemme - aldri hate, var hennes livsfilosofi.

Takk til Lise Sæther som gav oss en tankevekkende fortelling!

Les også Randi Fjørstads flotte tekst «Aldri glemme-aldri hate» i Sørums Speilet nr. 1-2023.

Her er mye interessant om både om Inger Gulbrandsens liv og arbeid og om Lise Sæthers forestilling.

På hjemmesiden blakerogsorumhistorielag.no finner du også informasjon og bilder om markeringene ved minnesmerkene.

Takk til våre sponsorer:

// For deg og lokalmiljøet

rsbank.no

Takk til våre sponsorer:

interoptik
Nordfonn

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonn@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

Økland

X+IDE
xide.no

**Akershus
energi**

Inspirert av *framtida*

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

**TOTAL
UTESERVICE AS**

EF drift
tømrer - snøservice - utemiljø

BYGDESERVICE

T&B Hansen
Installasjon AS

**Aurskog
SPAREBANK**

*Velkommen til lokalbanken
for hele Romerike*

Telefon: 63 85 44 40

Aurskog, Bjørkelangen, Jessheim, Sørumsand, Årnes

Ta vare på bilen din

**- VASK
BILEN
HOS OSS!**

Velkommen!

CIRCLE K SØRUM
TLF 63 86 80 50

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
POSTBOKS 82
1924 SØRUM

ISSN 1894-8154

Jakten på fortiden

Tekst og foto av Tom-Arne Ullersmo

Denne fine lille sølvskjeen ble funnet under et metallsøk på Mo gård i Frogner i 2017.

Skjeen er ca. 12 cm lang og er hamret i form etter alle kunstens regler.

Skjeen kan dateres til slutten av 1800-tallet eller tidlig 1900-tall. Som en kuriositet kan nevnes at: det formidles i metallsøkermiljøet om slike skjeer at de i gamle dager ble kastet på jordene i håp om god avling.

Det kan jo derfor passe godt å ta med noen slike bilder i Sørum-speilets vårutgave, etter en lang og hard vinter, og som et tips om hva man kan gjøre med gamle sølvskjeer man ikke lenger bruker.